

II-675.388/11

2050

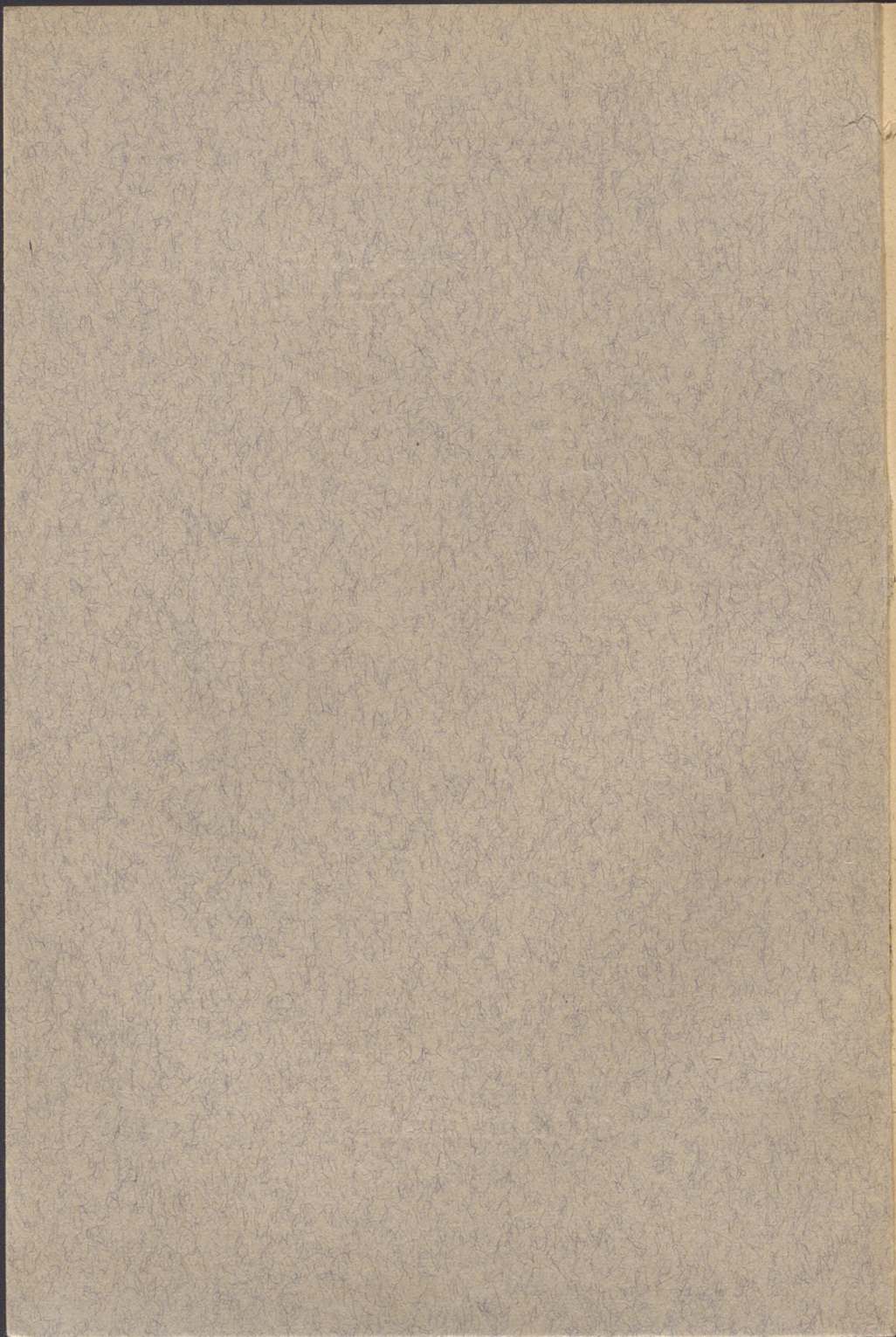
БІБЛІОТЕЧКА НАШОГО ПРИЯТЕЛЯ
Випуск 11.

АНТІН ЛОТЦЬКИЙ

**БУЛО КОЛИСЬ
НА УКРАЇНІ
ІСТОРИЧНІ ОПОВІДАНЯ**

IV. РОМАНОВИЧІ

➔ БІБЛІОТЕЧКА НАШОГО ПРИЯТЕЛЯ ⇐

Випуск 11

БУЛО КОЛИСЬ НА УКРАЇНІ

Історичні оповідання
IV. РОМАНОВИЧІ

написав
АНТІН ЛОТОЦЬКИЙ

Обгортка й рисунки Петра Андрусєва

ЛЬВІВ

1937

НАКЛАДОМ ВИДАВНИЦТВА „НАШ ПРИЯТЕЛЬ“

II. 615.388/11

Друкарня ОО. Василян у Жовкві

РОМАН МСТИСЛАВИЧ ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКИМ КНЯЗЕМ

Зажурилися галичани по похоронах останнього Ростиславича, князя Володимира, сина Ярослава Осьмомисла.

Та й було чого журитися. Не лишив князь Володимир Ярославич наслідника по собі. Мав він, правда, двох синів, та обидва згинули в неволі в часі мадярських наїздів.

— Довколісінько вороги, ласі на нашу багату землю, а в нас князя нема! — казали.

— Бог карає нас за те, — говорив старий воевода Тудор — що ми не додержали присяги, даної князеві Ярославові. Знав наш мудрий князь, чому не хотів дати Галича Володимирові. Ми на власній шкірі переконалися, що Володимир не був гідний Галича. Аж мадярська неволя навчила його трохи розуму.

А єпископ Козма додав:

— Твоя правда, воеводо! А зробили це галицькі бояри тому, бо забули на четверту заповідь Божу: „Почитай вітця твого й матір твою, щоб добре було тобі й щоб довго прожив ти на землі“. А рідна країна це ж наша спільна мати. А ви, галицькі бояри, поставили вище особисте добро над доброю рідною країною. І що ж! І ваше особисте добро пішло на добичу мадярам і держава, мати ваша, ослабла.

Бояри слухали слів єпископа з похнюпленими головами. Чули в душі, що в словах їх єпископа була повна правда. А цей говорив далше:

— Та Бог милосерний для тих, що щиро каються. Тепер тільки пошукати нам князя, поважати його та слухати.

Тут боярин Ілля Щепанович:

— В цьому то й біда, щоб невдатним вибором ще більшого лиха не накликати! Треба нам князя й лицарського й господаря доброго.

У цій хвилині на замковому подвір'ю роздався спів. Бояри виглянули в вікна. Серед подвір'я сидів гусляр,

Гусляр співав, пригрававши на гуслі...

а його оточили дружинники й отроки. Гусляр співав, пригрававши на гуслі:

„Вже ожила слава давня,
Князь Роман став на поганих,
Меч добув він, князь преславний,
Мліє ворог, де меч сягне.

І ніхто його не зможе,
Бо у князя розум бистрий,
А все ходить шляхом Божим
І душею й серцем чистий.

Вже половців покорила,
Покорила вже Ятвяга
Княжа Романова сила,
Княжий розум і відвага.

Хай живе Роман Мстиславич,
Хай все кривду мстить він нашу,
Здобуває для держави
Славу, волю, долю кращу!“

— Брати! — сказав єпископ Козма, коли гусляр скінчив співати. — Чи ж це не віщий голос цього співця,

чи його устами не вказує нам Бог, кого нам вибрати? Ми знаємо вже князя Романа, бо княжив уже нам коротко. Та тоді не був ще такий сильний і мусів уступити перед мадярами, бо ще не всі ми станули по його боці.

По цих словах єпископа Козми мов важкий камінь упав усім із грудей. Усі, що були на раді, закликали як один муж:

— Нехай живе князь Роман Мстиславич, князь Галича й Володимира!

— Довго лунали оклики, а як утихли, сказав воевода Тудор:

— Брати, не гаймо часу! Є вже чутки, що угорський король готує похід на Галич. Негайно треба вислати послів до князя Романа. Він одинокий в силі опертися ворогам та має він право ще й тому, що був свояком князя Володимира Ярославича.

Це сказав воевода Тудор тому, бо знав, що між боярами є й противники князя Романа, що тепер мовчали, та пізніше могли виступити проти нього.

І вислали посольство під проводом єпископа Козми. Єпископ Козма сказав князеві Романові й те, що в Галичі деякі бояри противні йому, й те, що угорський король готує похід на Галич.

— Так, треба негайно рушити! — сказав князь Роман.

І вислав своє військо на Перемишль, а сам поїхав у Краків, де в імені малолітнього Лешка правила його мати, Романова своячка, княгиня Олена.

— Олено! — сказав князь Роман. — Галичани кличуть мене на галицький престіл. Та є чутки, що вже й угорський король вислав військо на здобуття Галича, й не усі галицькі бояри будуть за мною. Знають, що я твердий і не дам нікому верховодити.

А княгиня Олена:

— А вже ж, що дам тобі підмогу. Та ж ти не раз помагав моему синові.

І вислала військо під проводом воеводи Миколая. Під Перемишлем злучився помічний краківський відділ із володимирськими, і князь Роман рушив на Галич. Тільки мала частина бояр була проти нього й навіть виступила збройно проти князя Романа. Та він переміг їх і зайняв Галич.

А угорське військо, що було вже в Карпатах, на вістку, що князь Роман зайняв уже Галич, повернулося назад на Угорщину.

Так князь Роман Мстиславич засів на золотокованому престолі Ярослава Осмомисла й так злучив Галич із Володимиром, утворив одно галицько-волинське князівство.

А сталося це р. 1199.

ПОСЛИ ВІД ЦАРЯ ГРЕЦІЇ

Широко й далеко неслася слава про хороброго й могутнього князя багатої галицько-волинської держави. Скрізь: і в Царгороді, й у Римі, й Німеччині, й Франції — славили князя Романа Мстиславича, його сміливість, його хоробрість, його розум.

А тоді на Грецію великі біди найшли. Половці злучилися з печенігами та з іншими кочовими племенами й з-над Волги, з-над Дону та з Кавказу вдарили на грецьку державу. Уже вдерлися в Тракію¹⁾ й у Болгарію, що тоді була грецькою провінцією.

І господарили вже тут, немов справжні господарі, пустошили країни й побивали розніжнених греків; накладали на них данини, або вимушували від слабого грецького царя окуп і дари.

Так тяглося вже довго. Вкінці загрозили й самій гордій столиці Греції — Царгородові. Аж тепер отямилися греки, коли вже немов ніж почувли на шиї.

Грецький цар, Олексій Ангелос, скликав раду.

— Що діяти? — спитався він у ради. — Чи опитися в поганих, чи боронитися?

Довго радили найвизначніші мужі Греції, вкінці сказали цареві:

— Треба нам боронитися! Та самі ради не дамо. Треба шукати підмоги.

— Підмоги, а в кого? — спитав цар Олексій.

І знов задумалася рада, в кого підмоги прохати. Аж стає один і каже:

— Є один могутній князь, хоробрий і лицарський, — це галицько-волинський князь Роман Мстиславич. До нього пішли послів помочі просити. Він через свою жінку, княгиню Ганну, твій, царю, свояк, то не відмовить помочі.

І вислали найвизначніших достойників із багатими та дорогоцінними дарами.

Прийшли послы в Галич і поклонилися князеві:

— Княже могутній і славний! Широко лунає твоя слава та грімко! Ти тепер єдиний на сході Європи, що можеш опертися навалі азійських орд. На нашу державу, на Грецію, ба вже й на саму столицю, на Царгород величний, бють тепер половці з печенігами. Без твоєї помочі, славний і хоробрий княже, ми не всилі опертися їм, і впаде гордий Царгород, впаде осередок освіти, а дич буде горою. Наш цар, Олексій, присилає нас до тебе, могутній княже Галича й Володимира, щоб ти поміг йому в потребі. А вдар, хоробрий і сміливий княже, своїми залізними полками на поганих у їх таки землях! Тоді вони, zagrożені тобою, кинуть Царгород. Наш цар за те по віки буде твоїм довжником і другом. А як ознаку тієї дружби, прийми від царя оці невеликі дари.

І подали дорогу золоту посуду, чудові візантійські килими з львами й орлами, парчу²⁾ і меч харалужний у дорогій золотій оправі, самоцвітами³⁾ висаджуваний, і з написом: „Могутньому князеві, Романові Мстиславичеві, друг Олексій Ангелос, цар Греції“.

І відповів їм князь Роман Мстиславич:

— Де святу віру Христову, де правду боронити треба, там завжди меч мій є готовий! Я негайно вдарю на землю половецьку.

І послы в подяці князеві доземні поклони складають. А князь Роман, обдарувавши їх щедро, з вісткою доброю назад їх у Царгород відсилає, цареві Олексієві дорогі дари передає: коні найкращої породи, меду бочки, воску кружала на свічі до святої Софії, шуби дорогі й також меч, самоцвітами висаджуваний.

Відїхали послы, а князь Роман уже в похід на поганих вирушає, бо військо на поготові: мечі нагострені, луки напружені, а тули⁴⁾ стріл гострих повні.

КНЯЗЬ РОМАН ПЕРЕМОЖЦЕМ

Перед княжим теремом стоять піші полки. Мають голубі прапори з вишитим на них св. Юрієм, як проби-

Виходить князь у лискучій зброї...

ває змія. Отрок княжого коня, білого як молоко, за золотисті поводи держить.

Виходить князь у лискучій зброї, в шоломі золотому, гострокінчастому. А з ним княгиня з малим дитячком на руках, із однорічним княжичем Данилком.

— Прощай, дорогенька Ганно! Кому в дорогу, тому час! — каже князь княгині.

— Нехай тебе, милий мій ладо⁵), Господь Ісус Христос і Мати Його Пресвята в своїй опіці мають! — прашала княгиня.

Князь цілує ще малого княжича й бистро на свого сивого вискакує.

Заграли сурми, на княжий приказ військо за князем у похід рушає. Мають на вітрі прапори, військо лискучим вужем наперед посувається. А митрополит хрестом святим благословить і князя й дружину його, військо все.

Як лискавка, як грім ударив князь Роман Мстиславич на стени половецькі. Бурить їх городи й кочовища, безліч бранців у полон бере, християн, невольників половецьких, із неволі визволяє. Не щадить князь поганців, так як вони не щадили християн.

Половецька старшина в страху до своїх ханів під Царгород гінців посилає:

— Вертайтеся з військами назад. Грізний князь Роман Мстиславич наші землі руйнує, людей у полон бере.

Хани половецькі орди свої з-під Царгорода завертають, поспішають рідної землі боронити. Несподівано вдаряють на княжі полки, та ба, нічого не вдіють. Залізною стіною стоять княжі полки й як живий вал на половців ударяють, мечами їх рубають, списами колють, хмарами стріл ранять.

Не встоятися половцям, хоч як хоробро б'ються! І просять половецькі хани мира в князя Романа. А він їм:

— Добре, я готов на мир! Та умовину вам ставлю: не важтеся нападати на землі грецького царя, бо він друг мій.

Половці на всі умовини пристали. Виміняли бранців, і князь Роман зо славою повертався.

І коли князь Роман спинився в Києві, щоб помолитися в київських церквах, з'явилися в нього послы від киян і сказали:

— Княже славний і хоробрий, великий нащадку Мономаха, що колись славно княжив у „матері городів українських“, візьми Київ під свою руку!

І князь Роман згодився, став київським великим князем. Одначе не жив у Києві. Київ був дуже вже знищений і зруйнований. Лишив тут тільки свого намісника. Але й тим раділи вже кияни, бо знали, що тепер безпечні будуть перед нападами диких половецьких орд.

Так опинилася в руках князя Романа більша частина українських земель. Справедливо величали його всі самодержцем усїєї України.

НЕЩАСЛИВИЙ ПОХІД

Прийшла вістка в Галич, що краківський князь, Мечислав Старий, помер.

— Ну, тепер Лешко може засяде на краківському престолі! — сказав князь Роман до княгині Ганни. — Треба помогти йому проти Володислава, бо просить його мати, моя своячка, княгиня Олена.

І вирушив князь Роман у похід.

Спішно йшов князь Роман із дружиною, щоб завчасу злучитися з сандомірським військом і виступити разом проти Володислава, заки він ще зможе приготувитися. Але Володислав теж не гаяв часу, вирушив з військом із Гнезна, щоб змусити Лешка зректися краківського престолу, ще заки надійде з підмогою князь Роман. Коли ж довідався, що князь Роман переправився вже через ріку Вислу й обсадив своїми військами два приграничні городи, післав послів до Лешка з проханням до нього:

— Лешку, ми ж близькі свояки, пощо нам воювати з собою. Ми погодимось, а ти проси князя Романа, щоб не йшов нищити моєї землі.

Лешко був ще молодий, мав ледве сімнадцять літ і був м'якого серця, то й легко дався переконати. Казав князеві Романові через послів:

— Присилає Володислав до мене, щоб ми не заводили усобиці. Я буду з ним миритися, а ти, дядьку й опікуне мій, вертайся в Галич.

Розсердився на ці слова князь Роман:

— Як так, то навіщо ви мене кликали тут? Мене ж кожен день походу коштує багато!

І звернувся до послів:

— Ідіть і скажіть князеві Лешкові, щоб він і князь Володислав заплатив мені за витрати, так як було обі-

цяне. А як не можуть стільки срібла вскорі зібрати, хай дадуть мені Люблин із землею, то і цим вдоволюся.

Цього самого дня принесли князеві Романові звідуни вістку, що військо князя Володислава готується до бою.

— А так! Засідка на мене...

— Так?! — сказав князь Роман. — Тут просить мира, а тут готується до бою. Мушу я сам розглянути рухи Володиславових військ.

І з невеличким відділом дружинників виїхав із города. Бачив у таборі Володислава рух, але довкола було тихо. Здавалося, нема ні живої душі. Князь Роман їхав безпечно і говорив:

— Приготовляються до бою. Перемиря було треба, бачу, Володиславові тільки на те, щоб міг підіждати при-

ходу більшої дружини. Ще сьогодні жадаю рішучої відповіді, чи мир, чи війна.

Не докінчив ще говорити, як із ліска на пригорбі вискочив чималий відділ війська, заграла сурма, й невеличку охорону князя Романа обскочили Володиславові вояки.

— А так! Засідка на мене! — скрикнув князь Роман і добув меча. Добули мечі й його дружинники. Почалася січа.

— Мусимо пробитися до города! — дав приказ князь Роман і, рубаючи мечем, пробивав собі дорогу. Нараз вдарив його один вояк у груди рогатиною⁶). Удар був сильний, рогатина пробила панцир і встрягла в грудях. Князь звалився з коня додолу. В розпалі боротьби не завважив цього ніхто з княжих дружинників, тільки отрок Дмитро. Він зіскочив із коня та припав до князя. Князь жив ще й помер на його руках.

Битва велася вже оподалік. Отрок негайно сів на коня та що сил помчав у город, щоб дати знати, що склалося.

Вийшли дружинники з города, викопали могилу й похоронили в ній княжих людей, а тіло князя Романа взяли на ноші й понесли в город.

КНЯЖІ СИРОТИ

Сумно, повагом увіходив похід із тілом князя в ворота Галича та спинився перед теремом.

Княгиня, що вже дістала вістку про смерть чоловіка скоріше, сизою голубкою припала до мертвого тіла князя Романа й гірко-гірко ридала:

— Ой, чуло моє серце, чуло-відчувало, що не добром скінчиться цей похід, соколе мій ясний! На кого ж лишив ти мене вдовицею з двома безпомічними сирітками.

Плакала, ридала княгиня та зараз отямилася, втерла слези та сказала, пригортаючи синів:

— Діти мої, синочки любі, нема вже в вас батька! Але не плачте, в усьому Божа воля. Від сьогодні я буду

вам не тільки ненькою, але й за батька. Не дам вам пропасти, як Бог позволить, виховаю вас на сильних мужів, сильних тілом, духом і умом.

Величавий був похорон. Увесь Галич оплакував князя. Плакали навіть ті бояри, що за життя князя Романа не любили його, бо за важка їм була справедлива рука княжа.

Єпископ Козма в прашальному слові звернувся до бояр:

— Плачте й ридайте, мужі галицькі, бо це ховаєте в могилу вашу славу й силу! Плачте й ридайте, але й коріться Божій волі. Це Бог зсилає на вас кару, щоб ви отямилися й раз на завжди закинули всі свари та чвари. Князь Роман лишив велику спадщину. Він був уже, можна сказати, самодержцем усієї України. Нема вже між нами хороброго князя, що побідив поган, а сам мудрістю ума заховував Божі заповіді! Він кинувся був на поган, як лев, орлом проходив їх землі. Безпечна була земля наша під опікою його могутньої правиці, безпечна й сильна та славна в світі. Греміла слава князя Романа й у Царгороді й у Римі, а з нею враз і слава землі нашої! Мужі галицькі, нема вже князя Романа! Одначе лишилися по ньому два його паростки, княжичі Данилко й Василько. Коли хочете, щоб Бог благословив вас, діла ваші, коли бажаєте добра землі, то присягніть князеві вашому, Данилові Романовичеві, й будьте йому вірні все й усюди. А буде добре вам і державі вашій.

Похоронили князя Романа в церкві Пресвятої Богородиці.

І зараз по похоронах галичани цілували хрест князеві Данилові.

Так вступив на галицький престол п'ятилітній князь Данило Романович.

І галичани боронили князя перед усіми ворогами, що думали тепер захопити для себе сирітську спадщину.

Та не довго було воно так.

Кормильчичі, найбагатший рід між галичанами, зворохобили бутних галицьких бояр і покликали на княжий престіл чернігівських Ігоревичів⁷⁾.

І прийшлося скитати княгині Романовій і малим сиротам: Данилкові і Василькові по різних землях, по різних дворах.

Прибула вкінці княгиня Романова в Краків. Лешко прийняв її радо. Однак, коли княгиня стала просити в нього помочі проти Ігоревичів — Володимира в Галичі та Святослава в Володимирі, — він замнявся й сказав:

— Поміг би я радо, та не сила моя. Обидва вони разом сильніші від мене, у них дружина й галицька й волинська й чернігівська.

— То поможи мені дістатися на Угорщину до Андрія, він не відмовить мені помочі.

Задумався князь Лешко:

— Це можна. Але знаєш що, Ганно? Тобі не треба туди їхати. Ти лишися тут, а я вишлю посольство й Данилка перешлю туди, нехай Андрій добуде для нього галицький престіл.

Княгиня погодилася на це, й через кілька днів виїхав до Буди посол князя Лешка з малим Данилком. Князь Лешко велів пригадати королеві: „Тобі друг був Роман і ви присягли собі, що як його рід лишиться без батька, то ти помагатимеш йому. Тепер на них прийшло прогнання, ходімо ж, відберімо та віддаймо їм їх батьківщину.

Король Андрій вислухав цих слів і жалував, що таке сталося, а вкінці сказав:

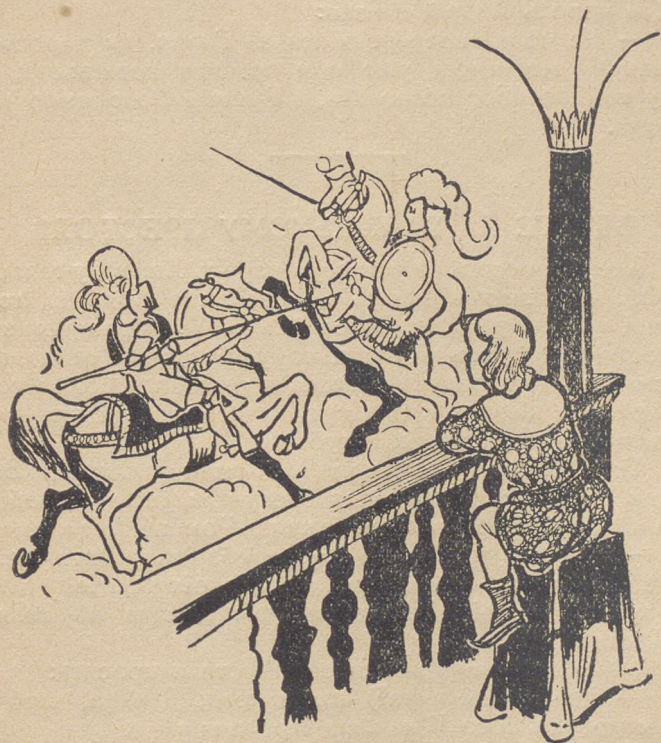
— Нехай покищо княжич Данилко лишиться в мене, а я подумаю, як усе влаштувати.

І так лишився малий княжич Данилко на Угорщині, а княгиня Романова з княжичем Васильком у Кракові.

Не мав Данилко при собі нікого зо своїх, тільки Дмитруся Домамирича, ще батькового отрока. Та стільки тут нового бачив, невиданого досі, стільки цікавого, що якось немов і не було коли тужити за родиною. Найбільше з усього припали йому до вподоби лицарські турніри, що їх король Андрій влаштовував часто з різних нагод. Подобалася йому й сама столиця Буда над могутнім Дунаєм і гарна околиця.

Король Андрій, як опікун княжича Данилка, подбав і про дальшу освіту княжича. А перш за все передав його вчителеві латинської мови, бо тоді на Угорщині й малярські вельможі вживали по більшій часті латинської мови. Латинська мова панувала очевидно й на королівському дворі. Всі грамоти, всі письма списували тільки латинською мовою.

Княжич Данилко був пильний учень і скоро засвоював собі цю світову тоді мову. Та не занедбував княжич і лицарського діла. Тут уже помагав йому отрок

...припали йому до вподоби лицарські турніри...

Дмитро, що знову ж від княжича вивчав латинську мову. Княжич ще з малечку був привязався до Дмитруся, а тепер то обидва стали невідступними друзями. Та й не диво, вони ж тут тільки обидва могли говорити з собою рідною українською мовою. Правда, й король Андрій умів гововити українською мовою і часом говорив нею з Данилком, та в нього ця мова виходила якось дивно, грубовато.

Ішли дні за днями. Король Андрій спершу думав про похід на Галич, щоб повернути престіл Романовичам. Але небаром закинув цю думку. Володимир Ігоревич прислав великі дари королеві Андріїві та князеві Лешкові, й король Андрій сказав:

— Не пора тепер воювати за Галич, як виростеш' Данилку, й могтимеш уже сам правити державою, поможу тобі, як Бог позволить, і Галич і Володимир повернути.

ВДРУГЕ НА ГАЛИЦЬКОМУ ПРЕСТОЛІ

Але таки скоріше встринув король Андрій у галицькі справи. Використав навіть негодовання бояр із Ігоревичів і вислав у Галич своє військо. Та Ігоревичам знов удалось усадовитися на галицькому престолі. І тепер, щоб присмирити вже раз на завжди неспокійних бояр, Ігоревичі рішили пізвати перед суд п'ятьсот найбільш ворохобних і безпощадно їх вигубити.

Тільки Кормильчичам удалося оминуту заглади. Вони втекли на Угорщину й тепер зрозуміли, що зле зробили, коли позбавили престола сиріт князя Романа Мстиславича.

— Зле ми зробили, тепер треба направити це. — сказав Володислав Кормильчич до своїх братів. — Просім короля Андрія, хай дасть нам Данила на галицького князя.

І пішли до короля Андрія та стали просити:

— Дай нам отчича⁸⁾ галицького, Данила, щоб ми з ним добули його Галич від Ігоревичів.

Король Андрій прийняв їх прихильно та сказав:

— Добре. Пішлю з вами великого дворецького Пота з воеводами, й з ними піде військо одновірне й одноплемінне з вами.

І небаром зібралося чимале військо та враз із Кормильчичами рушило на Перемишль. Як вони прийшли під Перемишль, сказав Володислав Кормильчич до перемиських бояр:

— Брати! Отворіть ворота без бою! Чого вам тривожитися. Хіба Ігоревичі не побили ваших батьків і братів! І ви хочете з них свої голови класти?!

І перемишляни отворили ворота Кормильчичам, що виступали в імені малолітнього Данила.

З-під Перемишля рушили на Звенигород. Тут, не пішло так легко. Звенигородці не хотіли ніяк впустити

...впровадили молоденького князя Данила в церкву.

їх у город. Билися завзято й не допускали їх навіть до остріжних воріт.

Тоді війська, що прийшли з Володиславом Кормильчичем, почали облогу Звенигорода.

Небаром княгиня Романова прислала з Белза, де тоді правила з кн. Васильком, підмогу. Прислав поміч і Лешко з Кракова, прийшов і князь Мстислав Німий із великим військом, князь Олександр із Володимира із братом, князь Інгвар із Луцька післав із військом свого сина.

Але й князеві Романові Ігоревичеві привів князь Ізяслав Володимирович у підмогу половців.

Та ця поміч не придалася князеві Романові нінащо, він попався в полон, а Звенигород піддався князеві Данилові.

Тепер рушили війська князя Данила й його союзників на Галич. Князь Володимир Ігоревич не ждав, аж вони прибудуть під Галич. З невеликою дружиною втік із Галича.

І десятилітній князь Данило вїхав у Галич. Володимирські й галицькі бояри впровадили молоденького князя Данила в церкву Пресвятої Богородиці Приснодіви Марії, де спочивало тіло його батька, славного князя Романа Мстиславича, й тут посадили його на галицький престіл.

Небаром прибула в Галич княгиня Романова, щоб побачити свого дорогого сина. Молодий князь, що бачив свою неньку, ще як був малою дитиною, не пізнав її та спитався в Дмитра Домамирича:

— Хто це ця пані?

— Це твоя мати, княже! — відповів йому Дмитро.

Тоді підійшов князь Данило до княгині Романової та став цілувати її по руках. А княгиня Романова пригорнула його до грудей і зо сльозами радості кликала:

— Сину, мій синочку, як ти виріс! Не диво, що ти не пізнав мене, бо горе й турботи дуже змінили мене!

Так засів князь Данило Романович вдруге на престолі свого батька.

Але й цим разом не надовго..

Бутні бояри, неприхильні княгині Романовій, підняли знову бунт і прикликали князя Мстислава з Пересопниці⁹⁾. Підчас загальної суматохи, коли й Мстислав мусів залишити Галич, Володислав Кормильчич використав це й при допомозі сторонників проголосив себе князем Галича.

Князь Мстислав Пересопницький зложив справді союз князів, до якого приєднав і княгиню Романову, але здобути Галича не вдалося.

Лешко випросив тільки в свого вуйка, князя Олександра, щоб віддав Тихомль і Перемиль¹⁰⁾ малим князям Данилкові й Василькові. І вони княжили там із матірню.

Княгиня Романова, коли прибула з синами в Тихомль, зітхнула та сказала:

— Гірка доля вдовиці й сиріт. Ваш батько, сини мої, був володарем Галича й Володимира, а й Київ слухав його. Звали його самодержцем всієї Руси, а слава його лунала широко поза межами українських земель і в Царгороді й у Римі. І ти, Данилку, був уже князем Галича, а Василько й Берестя й Белза, а тепер мусите вдовольтися Тихомлем і Перемилем.

І сльози станули бідній матері в очах.

— Галич і Володимир будуть знову наші!..

— Мамо, — сказав на це князь Данилко — не треба плакати, не треба нарікати! Каже наша приповідка: „Кого Бог любить, того досвідчує“. Я малий ще, правда, дванадцять мені всього, та вже за свій недовгий вік багато бачив, багато навчився. Знаю, що як залізо ставиться в вогні, так лицар у невігодах і небезпеках. Хай я тільки підросту та сил і розуму наберуся, а я певен, що й Галич і Володимир будуть знову наші, як були. Є

в мене вже тепер вірні бояри, є дружина вірна. Мій час ще прийде!

Мати пригорнула сина та сказала:
— Розумнику ти мій і лицарю!

ГАЛИЧИНА ВПЕРШЕ КОРОЛІВСТВОМ

Минали роки за роками. Князь Данилко виріс із хлопця на юнака.

За той час у Галичі зайшла важна зміна. Лешко з королем Андрієм рішили таки позбутися з галицького престола князя-самозванця, Володислава Кормильчича. Вони обидва — князь Лешко й король Андрій — зі-халися на Спіші й там порішили:

— Небезпечно воно теж і для нас, що в Галичі звичайний боярин засів на княжому престолі. Мусимо прогнати його відтіля.

— Князь Данило ще за молодий, щоб міг дати собі раду з бутними боярами — говорив Лешко королеві. — Найкраще буде так: у тебе син, а в мене дочка, повин-чаймо їх і посадімо на галицькому столі.

Задумався король Андрій.

Він відчував у душі, що тим вразить болюче кня-гиню Романову та князя Данилка, якого любив, як вла-сного сина. Одначе по надумі сказав:

— Добре, я напишу просьбу до Святішого Вітця, Інокентія, щоб надав галицьке королівство моему синові та щоб згодився на те, щоб стригонський архієпископ міг мого сина помазати й вінчати на короля. А може ще й удасться привернути галичан до єдності з католи-цькою Церквою!

І негайно вислав король Андрій посольство в Рим із письмом-просьбою до папи Інокентія.

Папа погодився. Так галицьке князівство, одиное з усіх українських князівств, стало королівством.

Ще заки прийшла відповідь із Риму, рушили король Андрій і князь Лешко на Галич проти самозванця Воло-

дислава. Побили його, взяли в полон і вивезли на Угорщину на заслання. Там він і помер.

Король Андрій дав князеві Лешкові Перемишль, а Лешковому воеводі Пакославові, що багато причинився до такого поладнання справи, дав Любачів. Пакослав був прихильником Романовичів і разураз намовляв Лешка, щоб допоміг їм відзискати бодай Волинь. Лешко довго вагався, бож теперішній волинський князь, Олександр, був його вуйко. Та вкінці згодився й силою виміг на князеві Олександрі, що він уступився з Володимира, й княгиня Романова з Данилком і Васильком переїхала туди.

Та за якийсь час король Андрій погнівався за щось на князя Лешка й відібрав у нього Перемишль, а в Пакослава Любачів.

Лешко образився за таке осоромлення й післав послів у Новгород до князя Мстислава Мстиславича, князя сміливого, хороброго й розумного, й переказав йому:

— Ти мій свояк, ходи й сядь у Галичі!

І Мстислав послухав Лешкової ради та пішов на Галич. Невдоволені з цього галичани післали до Данила:

— Іди, княже, й сядь знову на твоєму галицькому престолі!

Та Данилком не хотів виступати проти короля Андрія й не спішився.

— Підїжду, — сказав до матери — що з цього вийде!

— Добре зробиш — сказала мати. — Хай тепер засяде в Галичі Мстислав. Він заведе лад у Галичі, дасть собі раду з бутним боярством. Та й хто то тебе закликає в Галич? Судислав і його сторонники, всі вони перше були проти тебе.

Бенедикт, що правив у Галичі в імені п'ятилітнього короля галицької держави, Кольомана, на саму вістку, що Мстислав іде на Галич, утік на Угорщину. Так князь Мстислав засів у Галичі. Він зараз таки шукав приятни з Романовичами. Відвідав княгиню Ганну в Володимирі й запросив князя Данила на лови в карпатські ліси.

— Будь мені замість батька! — сказав йому на це князь Данило. — Хочу їхати у твого стремена¹¹⁾.

І поїхав у Галич. Князь Мстислав гостив щедро колишнього князя Галича.

Тут князь Данило пізнав Мстиславову старшу до-

нечку, Ганусю, сподобав собі її та просив у Мстислава, щоб дав йому її за жінку.

— Коли Гануся годиться, — відповів князь Мстислав — то я не відмовлю своєї згоди.

Тут я збудую город

І зараз зробили заручини, а небаром відбулося весілля.

І знову йшли роки за роками. Князь Данило мужнів, у боях визначувався, мав уже славу доброго й розумного князя та хороброго борця.

Тепер княгиня Романова сказала:

— Виросли ви вже, сини мої, я вже сповнила свій обов'язок матери. Тепер хочу в тиші та спокою молитися за ваше щастя й за свою душу. Вступаю в монастир.

* * *

Одного разу вибрався князь Данило з братом Васильком на лови в західніх лісах своєї волинської держави. І побачив серед лісів гору.

— Ця гора надається на укріплений замок — сказав. — Тут я збудую город.

І зараз найняв мулярів і майстрів та велів їм будувати город. І назвав город Холм, себто горб.

Сталося це 1223 р.

НАД КАЛКОЮ

Розійшлися вістки, що прийшла з Азії нечувана сила на половецькі степи — татари¹²).

Половецькі князі, що вже тоді були християни, виступили проти татар під проводом свого найстаршого князя, Юрія Кончаковича. Але й він не міг устоятися проти татарської сили. Мусів утікати. Татари гонили за половцями аж до Дніпра й багато їх вигубили. Відсіля татари завернули до свого табору.

А половецькі князі прибули до українських князів просити помочі проти татар.

Вони говорили:

— Як нам не допоможете, то тепер ми побиті, а завтра ви будете!

Українські князі зіхалися на нараду в Києві. По довгій нараді рішили:

— Краще нам стрінутися з цими татарами на чужій землі, ніж на своїй.

Тоді проводили українським князям три Мстислави: князь Києва — Мстислав Романович, князь Козельська¹³) — Мстислав Всеволодич і Мстислав Мстиславич із Галича.

У місяці квітні 1223 р. рушив похід українських князів під проводом цих трьох Мстиславів у половецькі степи проти невиданих досі татар.

Прибули до Варязького острова¹⁴) на Дніпрі. Тут прибули до них половці. Усі перейшли Дніпро.

Галицькі й волинські полки під проводом своїх кня-

зів, куряни, трубчани й путивельці¹⁵) під проводом своїх їхали на конях. Галицькі вигонці¹⁶) виплили на тисячі суднах Дністром на море, а з моря горі Дніпром доїхали до Дніпрових порогів і спинилися біля річки Хортиці на броді коло Протолчі¹⁷). Проводили вигонцям Юрій Домамирич і Держикрай Володиславич.

Тоді саме прийшли вісті, що вже появилися татари. Принесли їх звідуни, що їх вислав був Юрій Домамирич. Князь Данило, почувши цю вістку, був цікавий побачити татар. Із кількома молодими князями вирушив на звіди.

Та вже не побачили їх. Татари, як скоро зявилися, так скоро і відійшли. Молодші князі, нетерпеліві, стали домагатися тепер у старших князів Мстиславів:

— Не гаймося, ходімо проти татар!

А ще хтось додав:

— Три Мстислави ведуть нас, перемога мусить бути наша!

Князь Мстислав Мстиславич відповів на це:

— Усе в Божій волі. Та справді, годі ждати бездільно. Ідемо!

І видав прикази.

Мстислав Мстиславич та Мстислав Всеволодович перейшли зо своїми полками ріку Дніпро, а за ними перейшли й інші князі та подались у половецький степ.

Тут заступили їм дорогу татарські відділи. Княжі дружинники кинулися на татар і засипали їх стрілами. Татари не встоялися. Пустилися тікати. Українські полки гналися за ними й не давали їм спокою. Набрали багато добичі, багато стад.

— Початок добрий — сказав князь Мстислав Мстиславич до князя Данила. — Ідемо далше наперед!

Це діялося в вівторок 23 травня 1223 р.

Відсіль ішли вісім днів до ріки Калки й ніде не стрічали татар. Аж перед Калкою стрінула їх татарська сторожа. Проти них виступив воевода Іван Дмитрієвич, що вів передню сторожу. Битва тривала не довго, й татари відступили. Іван Дмитрієвич дістав важку рану в груди й погиб. Погибли біля нього ще два інші дружинники. Це були перші втрати.

Татари відступили за ріку. Князь Мстислав Мстиславич сказав князеві Данилові:

— Ти зо своїми полками перейди ріку, а я рушу зараз за тобою.

А коли побачив татарські полки, забув у воєнному розпалі повідомити князів Мстислава Всеволодовича та Мстислава Романовича, щоб також переходили ріку й рушили на татар.

Данило зо своїми полками перший кинувся на татарське військо.

Сміливо вдарили Данилові полки...

Сміливо вдарили Данилові полки за своїм князем, а князь Данило попереду. Біля нього билися Семен Олюєвич і Василько Гаврилович. Татари теж давали сильний відпір. Упав важко ранений Василько Гаврилович. Дістав рану в груди теж і князь Данило, та в воєнному запалі не чув її й бився дальше. Він мав тоді вісімнадцять літ і був сильний та витривалий на труди й біль. Багато татар упало вже від гострого меча князя Данила.

Вже з годину вівся бій, як нараз у половецьких рядах почалася метушня. Половці не видержали напору свіжих татарських сил, що напливали щораз більше, та стали тікати. За ними заметушилися й українські війська та стали відступати.

Князь Данило зразу не завважав цього й бився далше. А біля нього князь Мстислав Німий і курський князь Олег Святославич. Татари стали подаватися. І всі три князі з невеличким відділом дружинників увігналися в середину татар. Нараз князь Олег Святославич побачив, що татарам прибули нові сили.

— Мусимо податися назад, бо ми окружені! — сказав він.

І завернули коні та стали пробиватися до своїх. Аж тепер завважав князь Данило метушно в українських рядах і втечу половців.

А татарські стрільці сипали хмарами стріл.

Українські війська стали тікати. Татари гналися за ними.

Тільки військо київського князя, Мстислава Романовича, не тікало. Князь Мстислав Романович зайняв був місце під табор на пригорбі. Що земля була кам'яниста, й не можна було копати валів, він велів зробити укріплення з возів, ізза яких боронився. Татари не могли здобути цього рухомого укріплення. Тоді взялися на хитрощі. Вислали до нього переговорника, щоб піддався, а вони пустять усіх живими.

— Всі вже українські війська розбиті. А ти й так тут довго не встоїшся, бо у великого джінгісхана¹⁸⁾ сила силенна війська! — сказав татарський переговорник.

І князь Мстислав Романович повірив їм та піддався.

Одначе татари не додержали умови. Вбили князя й його полководців і багато війська. Десять тисяч князя наложило тоді головою.

Страшно замучили татари князів, що попалися їм у полон. Поклали на них дошки. На дошках посідали й так пирували. Так погинули полонені князі мученицькою смертю. Всіх інших українських бранців татари порубали мечами. А був цей нещасливий бій у середу 31 травня 1223 року.

Сумний вертався князь Данило з недобитками у

Володимир. Рана на грудях пекла його, та він на неї не зважав. Його лютіше пекла душевна рана, болів душею над перемогою невірних татар над українськими силами.

Як звичайно по невдачах, люди стараються скинути вину на когось із провідників, так і тепер нарікали на князя Мстислава Мстиславича, що, гнаний жаждою слави, не дав знати Мстиславі Романовичеві, щоб ударив разом.

— Коли б були разом ударили на татар, певно перемога була б наша! — говорили дружинники.

Та князь Данило сказав на це:

— Воно правда, що коли б разом були вдарили, була б наша перемога. Та годі звалювати вину на галицького князя. Він у запалі забув, що князь Мстислав Романович не знає ще про рішення розпочинати бій.

ДАНИЛО ЗНОВУ ГАЛИЦЬКИМ КНЯЗЕМ

Татари дійшли аж до Витичева¹⁹⁾. Витичани не знали їх підступности та й вийшли проти них із хрестами. Думали, що як піддадуться добровільно, то татари не нищитимуть города. Але татари побили їх усіх, а город спалили.

Тепер стояла перед ними отвором уся українська земля. Та татари не йшли далше. Від Витичева завернули назад в Азію.

Князь Данило, вернувшись у Володимир, не мав спочинку. Мусів вести безнастанні війни, та Бог помагав йому й він виходив із них переможцем. Не мав спокою теж і Мстислав Мстиславич у Галичі. Він за порадою галицьких бояр, прихильників мадяр, віддав свою меншу дочку, Марію, за угорського королевича, Андрія, й дав йому Перемишль. Королевич Андрій сидів спокійно в Перемишлі, але чим далше, тим частіше думав про те, щоб стати володарем усього галицького князівства. І в р. 1225 поїхав до Буди, та став намовляти батька до походу на Галич,

— Дружина князя Мстислава знищена в битві над Калкою, тепер він не всилі буде опертися тобі.

І король дався намовити. І рушив у похід. А хоч князь Данило поміг Мстиславу й навіть мали успіхи, все ж таки вдалося королеві посадити в Галичі свого сина.

Ледве покінчилася війна з угорським королем, як уже обидва брати: Данилко й Василько мусіли рушати в новий похід. Ятвяги²⁰) напали на околиці Берестя та грабували їх. Треба їх було приборкати.

По якомусь часі, як обидва брати вернулися з походу на ятвягів, прийшла у Володимир сумна вістка:

— Князь Мстислав Мстиславич помер. А небаром і друга вістка:

— Погиб князь Лешко Білий. Убили його на нараді воевода поморський Святополк і Володислав Одонич.

Небаром князь Конрад мазовецький прислав у Володимир послів, щоб навязати добрі взаємини з Данилом і Васильком.

— Будьмо приятелями! — писав він. — Поможіть мені проти Володислава Одонича Старого, а в потребі я вам поможу.

Князь Данило порадився з братом Васильком, і обидва рішили особисто повести військо на підмогу Конрадові.

Коли князі Данило й Василько вернулися від Конрада додому, сказав Василько до Данила:

— Ще ніхто з українських князів, крім Володимира Святого, не ходив так глибоко в польську землю, як ми тепер.

Як минув якийсь час, прибули до князя Данила послі від галичан.

— Судислав, прихильник малярів, пішов на Пониззя²¹), королевич Андрій лишився сам у Галичі. Приходи, княже, чим скоріше та візьми Галич! — сказали послі.

Князь Данило не гаяв часу, бо знав, що тут тільки скорість рішає. Зібрав дружину, післав тисяцького Дамяна на Судислава, а сам бистрим походом рушив на Галич. І третього дня був уже під городом. Але Галич замкнувся.

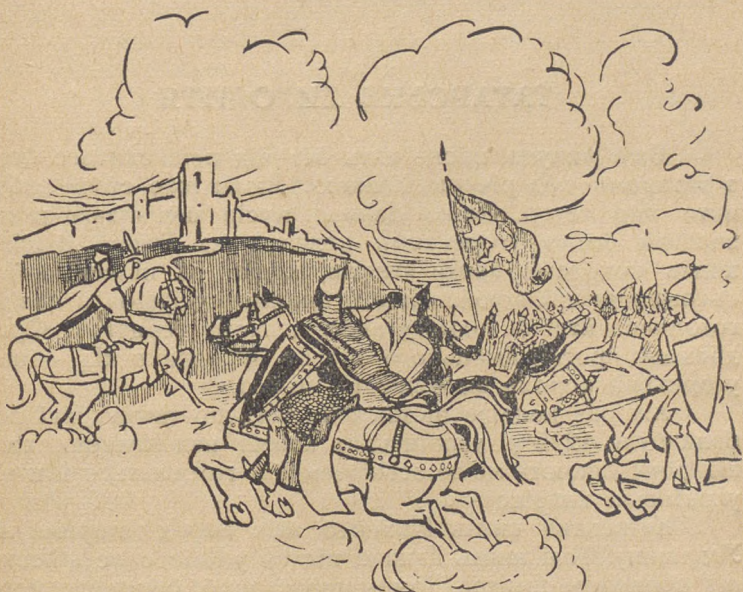
Данило взяв тільки Судиславів двір. Найшли там повно запасів харчів, вина, овочів, списів і стріл.

Данило перейшов на другий беріг Дністра.

Тієї ночі Судислав, розбитий Дамяном на Пониззі, пригнав із розбитками до Галича й у ночі ввійшов у город.

Данило зо своїм військом стояв даліше в Угольниках на березі Дністра.

І прибув до нього Дамян із Мирославом, Володиславом і з численними галицькими боярами, що були

І великими силами вдарив на стіни Галича.

прихильні Данилові. Прибув теж і князь Володимир Інгаревич із помічним військом.

Раненько князь Данило обіхав город, зібрав усі галицькі полки та уставив їх довкруги города. І великими силами вдарив на стіни Галича. Мадярська й Судиславова залога в Галичі не видержала й піддалася.

Королевич Андрій боявся, що стане в'язнем Романовичів, та князь Данило сказав:

— Не бійся, королевичу! Жив я колись на дворі твого батька, то й тобі кривди не зроблю. Відпущу тебе до батька цілого та здорового.

І відпустив сина угорського короля та ще й провів його до Дністра. З королевичем Андрієм поїхав тільки Судислав.

Так князь Данило засів знову на галицькому престолі.

ТАТАРСЬКЕ ЛИХОЛІТТЯ

Вже минуло шіснадцять літ від нещасливого бою з татарами над річкою Калкою. Люди вже стали забувати про татар. Князь Данило мусів ще кілька разів зводити бої з угорськими полками за Галич. Відсіля ходив походами проти ятвягів, ходив на підмогу київському князеві, воював іще з іншими сусідами, а навіть готовився йти на підмогу австрійському герцогові Фридрихові проти німецького цісаря Фридриха II., однак угорський король відмовив від цього.

Аж раз наспіла вістка в Галич, що татари, які побили були 1223 р. українських князів над Калкою, вже від року воюють московські землі й готовляться йти на українські князівства.

Київський князь Михайло втік перед татарами на Угорщину. Тоді князь Данило післав у Київ своє військо під проводом Дмитра Домамирича, щоб боронило його перед татарами. Так князь Данило прилучив Київ до галицько-волинської держави та став тепер наймогутнішим із усіх українських князів.

Саме тоді, як татари руйнували лівобережну Україну, поїхав був князь Данило до Буди, щоб сватати угорську королівну за свого найстаршого сина, Льва.

Не довго побув там і вертався у свою державу. В Синевідську заїхав до монастиря Пресв. Богородиці. На другий день рано бачив дуже багато людей, що тікали перед татарами.

Вони оповідали князеві Данилові про здобуття Києва

— Страшно було в Києві! — говорили. — Татарви було сила силенна. Від скрипу татарських теліг, сильного реву верблюдів і іржання стад коней не можна було нічого чути. Батий поставив пороки на город коло Лядських воріт. Пороки били безнастанно день і ніч і вибили стіни, а стріли затемнили киянам сонце. Тисяцький Дмитро був ранений. Тоді кияни збудували укріплення довкола Десятинної Церкви. На другий день вдарили татари приступом на церкву й почалася люта січа. Люди вийшли на церковне склепіння зо своїм добутком. Та від надмірного тягару завалилося склепіння й багато людей нашло смерть під румовищем.

— А що сталося з тисяцьким Дмитром? — допитувався князь Данило.

— Тисяцького Дмитра взяли татари в полон раненого, одначе не вбили його за його хоробрість. Забрали його з собою — сказав оповідач.

— Добре, що живе — сказав на це князь Данило. — Бог карає нас татарами за гріхи наші. Бачу, нема чого мені їхати в Галич, треба вертатися на Угорщину й шукати помочі.

І вернувся в Буду. Тут лишив свого сина, княжича Льва, а сам поїхав на Бордуїв до Судомира²³). Тут довідався, що його жінка з дітьми та брат Василько втекли перед татарами в Польщу. Князь Данило кинувся шукати за родиною. Вкінці найшов їх в одній місцевості над річкою Полька. Зрадів князь Данило, зраділа й його родина, що зійшлися разом.

І знов оповідали князеві Данилові, як страшно винищили татари всі українські землі.

Князь Василько оповідав:

— Де були багаті городи й села, там тепер руїни та згарища. А на згарищах лежать трупи вбитих і наповняють страшним сопухом повітря. Гайвороння літає над трупами та пирує. Велике нещастя впало на нашу землю!

По нараді рішили їхати в Мазовецьку землю, до князя Болеслава Конрадовича.

Князь Болеслав прийняв їх щиро й дав їм город Вишгород на Мазовші на прожиток. Жив тут князь Данило з сімією, поки не одержав вістки, що татари вже зійшли з українських земель за Карпати на Угорщину.

І бачив князь Данило тепер навiч страшну руїну. Довкола Берестя була тiлька сила трупiв, що вiд їх сопуху не можна було встояти на полi. В Володимирi навiть церква Пресвятої Богородицi була повна трупiв.

Князь Данило заходився тепер пильно коло вiдбудови своєї держави. Укрiпляв i заселявав наново спаленi городи, збiльшував дружину, а zarazом старався найти союзникiв проти татар i iнших ворогiв. Одночасно заводив лад у державi.

Посилав довірених людей, щоб списували кривди, що їх невірні бояри робили людям. А на болохівських князiв²⁴), що то виступали проти нього, пішов із військом i зайняв їх городи: Деревич, Губин, Кобуд, Кудни, Городець, Божеський i Дядкiв.

ПІД ЯРОСЛАВОМ

В 1245 р. угорський король Беля й удовиця по Лешку, що правила в iменi малого Болеслава, хотiли посадити на галицькому престолi князя Ростислава, чернигiвського князя. Вислали вiйсько проти Данила та стали здобувати город Ярослав над Сяном. Данило й Василько покликали на помiч Конрада Мазовецького та князя литовського Миндовга, а самi зiбрали скоро дружину й рушили пiд Ярослав. Наперед пiслали тисяцького Андрiя, щоб пiддержав город на дусi та дав знати городянам, що вiдсiч недалеко.

Коли вiйська Данила й Василька доходили до Ярослава, над вiйськом налетiло багато орлiв i ворон, якби велика хмара. Птицi гралися, а орли клекотiли, плавали крилами й пiдривалися в повітрі.

Вiйсько князiв Данила й Василька, що саме позсiдало було з коней, щоб наложити зброю, взяло це за добрий знак i, заохочене, сiло на конi та рушило наперед понад Сяном. Був там великий брiд, i вiйсько скоро перейшло рiку. Князь Данило зiбрав скоро кiнноту й пiхоту, й рушили без гамору до бою. Княжич Лев був iще молоденький, тож князь Данило поручив його сильному й хороброму бояриновi, щоб стерiг його в бою.

Тисяцький Андрій, ще заки противники могли виступити проти дружини Данила й Василька, ударив на Ростислава. І почався завзятий бій. Ломалися списи, греміло, як від грому, з обох боків багато падало з коней і гинуло. Хоч Андрій мав тільки невеличку дружину, однак підіздив і сильно боровся з противником.

... над військом налетіло багато орлів і ворон...

А князь Данило, як побачив, що поляки сильно наступають на Василька, а ззаду рушають мадяри під проводом воеводи Филі, рушив на Филю. Филя захоплював своїх:

— Русь скоро до бою, але видержімо їх напад, бо вони довго не витримують!

І мадяри вдарили на Данила. В боєвій метушні Данило вже попався був між мадяр, схопили вже були

його коня за поводи, але Данило видерся і виїхав зпоміж них. Тоді Данило побачив мадяра, що їхав на поміч Филі, прискочив до нього, збив його з коня списом, зломив на ньому панцир, той упав і погіб. Молоденький княжич Лев прискочив до Филі й ударив його списом, та спис зломився. Данило побачивши це, знову вдарив на відділ Филі, розігнав його військо, а його прапір роздер.

Як це побачив князь Ростислав, кинувся тікати, а мадари теж повернулися до втечі.

Князь Данило гнався за мадярами та за Ростиславовою дружиною, але тривожився, що з братом діється. Та як побачив, що Васильків стяг жене поляків, дуже зрадів. Виїхав на могилу проти города, й туди приїхав до нього князь Василько.

Багато маляр і поляків побито й узято до неволі. Дворецький Андрій узяв у полон гордого Филю, а Ярослав привів Володислава, злого бунтівника.

Дружинники до півночі вганяли та приводили в табор бранців і добичу.

Так Бог показав свою ласку й дав перемогу князеві Данилові в четвер 16. серпня 1245 р.

Данило вернувся в Холм. Тоді прибули йому в підмогу Миндовгове та Конрадове військо. Данило сказав їм:

— Вже мені вас не треба, Бог дав мені перемогу! Вертайтеся додому й подякуйте від мене вашим князям. І нагородив їх щедро та відіслав.

По перемозі під Ярославом узявся князь Данило до закріплення своєї держави. Він тепер був наймогутніший із усіх українських князів. Під його скиптром були князівства: Галицьке, Волинське, Поділля й частина Київського князівства. Пинські князі були йому підчинені, чернігівські князі зо своїми дружинами, що втікли від татар на цей бік Дніпра, дістали від князя Данила волості й за те служили в його війську.

В інших часах така могутність рішила б про долю всіх українських земель, та тепер не те. Тепер князь Данило журився та тривожився. Не давала йому спати татарська небезпека.

Говорив Данило князеві Василькові:

— Що з того, що нам удалося зібрати в одно значну частину українських земель; що з того, що ми

перемогли й Угорщину й Польщу, коли татарська сила
дальше загрожує нам. Покищо, правда, Батий ще не
жадав, щоб я підчинився йому, але я певен, що він
зажадає цього від мене.

На те сказав князь Василько:

— А що, як би ти згодився на передложення папи
Іннокентія прийняти унію та королівську корону?

— Я думаю над цим, та боюся, що коли зроблю
це без підготування, воно може викликати неспокої, а
то й усобиці, та й боюся, що зносини з папою спону-
кають татарського хана виступити проти мене. А де
є певність, що західні володарі виступлять на татар?
Це треба добре розважити?!

ДАНИЛО В БАТИЯ

Не довго прийшлося вже ждати князеві Данилові
на рішення.

Раз зявився в Дорогівську, де тоді був Данило, по-
сол від Батия з коротким і рішучим домаганням:

— Дай Галич!

І ці два короткі слова викликали цілу бурю в душі
князя Данила.

— Що діяти, що діяти? — думав він і поїхав у
Володимир до брата Василька.

— Радь, брате, що мені робити? Я ще не укріпив
своїх городів, що їх поруйнували татари, та й війська
в мене мало, а в хана 600 тисяч орди.

Задумався князь Василько, а по хвилині сказав:

— Тут тільки одна рада, треба тобі їхати до хана,
в його столицю.

— Ох, це таке прикре! — говорив князь Данило.

— Прикро воно, а треба. Подумай теж над тим,
що тоді не страшні будуть тобі ні Беля, ні Болеслав.
Вони не зважаться тоді зачіпати тебе.

— Це правда! — признав князь Данило й по хвилі
рішив: — Нема що, їду!

І в четвер, на празник св. великомученика Димитрія,
26. жовтня виїхав князь Данило до Києва. Товаришили

йому тисяцький Дмитро Домамирич, що здобув собі прихильність Батия своєю хоробрістю та розумом, і невеличка дружина.

У Києві пішов Данило до церкви монастиря свят. Архистратига Михаїла, скликав усіх черців і просив ігумена й усіх братчиків:

— Помоліться за мене, прошу вас, щоб Бог милосерний не відмовив мені своєї ласки.

І вони молилися. Князь Данило впав навколішки перед образом Архистратига Михаїла й вийшов із монастиря до суден на Дніпрі. Їхав дуже сумний, дуже важко було йому на серці. Тільки тисяцький Дмитро Домамирич піддержував його на дусі.

— Княже, не тривожся! Я певний, що Батий прийме тебе ласкаво, бо буде радий, що ти вкінці приїхав.

З Переяслава поїхав князь Данило до темника²⁵⁾ Куремси. Від Куремси поїхав до Батия, над Волгу.

Князь Данило пробув у Батия двадцять п'ять днів. Батий затвердив за ним його землю й відпустив його й усіх, що з ним приїхали.

Невеселий вертався князь Данило в рідну землю. Прикро йому було, що він, син славного князя Романа, нащадок великого Мономаха, мусів признати над собою зверхність татарського хана, поганина. Правда, його зависимість від Батия не була така важка, як московських князів. В договорі застеріг собі, що хан не мав присилати своїх баскаків²⁶⁾ і інших урядовців, щоб збирали данину, не мали робити спису населення, не жадав хан у закладники Данилових синів, як жадав у московських князів. Хан Батий розумів добре, що як би він поставив такі домагання, то князь Данило старався б якнайскоріше висвободитися з татарської залежності, а йому залежало на тому, щоб Данило не входив у союзи з західноєвропейськими володарями, а передусім із папою. Вже дійшли були до Батия вісті, що папа римський хоче приєднати Данила до єдності з римською церквою. А він знав теж, що папа може проголосити круціяту²⁷⁾ всіх католиків проти татар, і тому радів, що йому вдалося відтягнути князя Данила від Риму.

Весною 1246 р. був уже князь у Володимирі. Тут стрінув його князь Василько й уся родина.

Всі плакали над пониженням галицького князя, однак разом раділи, що він повернувся здоровий.

Князь Василько потішав князя Данила:

— Не журися, брате! Побачиш, як тепер усі наші сусіди зачнуть примилюватися до тебе та шукати приязни з тобою. Тепер ти для них грізний, бо в кожній хвилині можеш дістати татарську підмогу.

Так і було. Як тільки розійшлася по Європі вістка, що князь Данило їздив до Батия й повернувся відсіля цілий і здоров, зараз стали слати до нього послів.

Перший угорський король, Беля, прислав до Данила посла з пропозиціями:

— Візьми мою дочку Констанцію для сина Льва.

— Бачиш, — сказав на те князь Василько — перше ти старався, щоб Беля дав за Льва Констанцію, а він не хотів, а тепер сам звертається з цим до тебе.

— Бачу й не знаю, що робити. Лев любить Констанцію — сказав князь Данило.

— Я раджу не спішитися, підіждати — говорив князь Василько. — Тепер Беля нас потребує, а не ми його.

І князь Данило не дав певної відповіді в цій справі.

Тоді саме їхав Угорщиною з Галича ієромонах Курил. Данило післяв був ієромонаха Курила до патріярха в Царгород, щоб поставив Курила митрополитом українських земель. Зробили це Данило й Василько тому, бо київський митрополит перенісся з Києва в Суздаль, а князь Данило не хотів, щоб церква була зависима від Суздаля.

Цю нагоду використав король Беля й запросив Курила до себе та став його намовляти та й переконувати, щоб наклонив Данила до згоди з ним.

— Я переведу тебе до греків із великою честю — говорив він Курилові — як зробиш так, що Данило замиритися зо мною й візьме Констанцію для Льва.

Як митрополит Курил вернувся з Царгорода, став справді намовляти князя Данила, щоб оженив княжича Льва з Констанцією.

Князь Данило дався намовити; з княжичем Львом і з митрополитом Курилом поїхав на Угорщину. В Ізволіні, де король Беля перебував тоді, відбулося весілля

княжича Льва з королівною Констанцією. Князь Данило на знак приязни віддав королеві бранців, що їх узяв був у бою під Ярославом.

Це склалося 1247 року.

ДАНИЛО КОРОЛЕМ

Як князь Данило вернувся ще з одного побідного походу на ятвягів, що шарпали межі його держави, застав у Галичі послів від короля Белі. Король просив підмоги, бо він воював із німцями.

Данило негайно рушив йому на поміч.

Саме тоді прибули були до короля Белі послы.

Із цими послами виїхав король Беля назустріч князеві Данилові.

Данило їхав українським звичаєм. Під ним був прегарний кінь, сідло щирозолоте, стріли й шабля теж прикрашені золотом і іншими дорогоцінностями. Футро було обшите грецьким оловиром²⁸⁾ і золотими плоскими кружечками, а на ногах мав зелені сап'янці, нашивані золотом.

Німці чудувалися, а Беля сказав до Данила:

— Для мене має те більшу вартість, як тисяча срібла, що ти прибув зодягнений українським звичаєм, звичаєм твоїх батьків.

Князь Данило побув у Белі кілька днів, лишив помічне військо королеві, а сам вернувся у Галич.

Перед відїздом ще король Беля мав із Данилом розмову про свої задуми щодо австрійської спадщини.

Він говорив Данилові:

— Ти знаєш, що я вів війну з австрійським герцогом Фридрихом. У війні щастя сприяло йому. Знаєш теж про те, що літом 1246 р. погіб він у бою над рікою Литавою. Тепер землі Бабенбергів²⁹⁾ хоче захопити чеський король. Герцог Фридрих не лишив сина, ні дочки, тільки лишилися дві сестри: Маргарита й Констанція та братаниця Гертруда. Я саме хочу оженити твого сина Романа з Гертрудою, і для нього хочу здобути спадщину

по Бабенбергах, себто Австрію та Стирію. Зате ти мені допоможеш у війні з чеським королем Отокарим.

Данило задумався, прийшло йому на думку, що може буде добре мати на заході якусь опору. Тоді може вдасться зібрати сили й позбутися татарської зверхности. І згодився.

Небаром прибув княжич Роман на Угоршину звінчався з Гертрудою, і Беля відіслав їх у Відень. Так княжич Роман став австрійським князем.

Данило зібрав сильне військо й рушив на Опаву³⁰), окремо від короля. По дорозі вступив до Кракова, щоб намовити й князя Болеслава до походу на Чехію. Болеслав спершу не хотів, але вкінці його жінка Кінга, дочка угорського короля, намовила його, щоб і він став до помочі її батькові.

З князем Данилом їхав і княжич Лев. Князь Василько дав тільки своє військо під проводом тисяцького Юрка, а сам лишився управляти всією галицько-волинською державою.

Воюючи в Чехії, довідався Данило, що в городі Носельті є полонені українці й поляки. Зібрав військо й пішов вгору ріки Опави, здобув город, висвободив бранців і на знак перемоги вивісив на замку свій прапир.

Відсіля пішов воювати дальші околиці. Чеський воевода Герборт прислав князеві Данилові меч на знак, що піддається. Тоді князь Данило з союзниками вийшли з Чехії й вернулися додому.

Коли князь Данило був у Кракові, зявилося в нього посольство від папи, що дожидалося його тут. Посли принесли Данилові королівську корону й скиптр. Папський легат, Опізо, сказав до Данила від папи Іннокентія IV:

— Сину, прийми від нас вінець королівства! Матимеш поміч від св. Вітця.

Данило відповів на це:

— Не годиться мені ні вас приймати тут на чужій землі, ні королівської корони від св. Вітця. Прийму вас на своїй землі.

І князь Данило назначив на коронаційне місце приграничне місто Дорогичин.

Тут прибув також митрополит Курил і всі єпископи, ігумени та вище духовенство.

Коронація відбулася в дорогочинській церкві дуже величаво.

Насамперед мав промову по латині легат Опізо. В своїй промові висказав він радість, що такий могутній, розумний і лицарський володар, як князь Данило, зедню-

... легат Опізо вложив йому королівську корону...

ється³¹⁾ зо св. римською Церквою, й передав папське благословенство володареві, його сімї й усьому народові. Йому відповів теж по латині митрополит Курил. Він дякував папі Інокентію IV., що приймає український на- рід під свою апостольську руку, й заявив в імені своєму, всіх єпископів і духовентва вірність католицькій Церкві.

На другий день відбулося коронаційне торжество. Була Служба Божа, князь Данило причащався. Потім митрополит мав проповідь. Говорив він про велике значення злуки української Церкви з римською та про значення коронації князя Данила на короля галицько-волинської держави. Князь Данило станув перед царськими воротами навколішки, й легат Опізо вложив йому королівську корону на голову.

Відспіванням благодарної пісні та многоліття св. Вітцеві, королеві Данилові, митрополитові й усьому українському народові закінчилося коронаційне торжество.

Король Данило видав пир у своєму дорогичинському теремі й потім поїхав у Галич. Та не довго там побував, бо зараз треба було рушати на ятвягів і „татарських“ людей, себто пограничних українців, що для особистих користей піддалися татарам, бо ті жадали в них менших податків,

В часі повороту з походу на ятвягів переїздив король Данило з сином Львом понад річку Полтву. Тут сподобав собі гору та сказав до князя Льва:

— На цій горі збудую замок і довкола неї город і в пам'ять того, що ти так хоробро бився з чехами, а тепер із ятвягами, назву цей город Львів.

Княжич Лев поцілував батька в обидві руки та сказав:

— Дякую, батечку! Цей город буде мені таксамо любий, як тобі Холм.

І зараз спровадив тут із Галича будівничих, мулярів і теслів, і вони стали будувати город.

Небаром стали в новий город спроваджуватися люди з усіх усюдів і свої й чужинці, купці й ремісники, й так Львів скоро заселювався.

Життя скрізь по всій галицько-волинській державі відроджувалося наново. Городи відбудовані та ще сильніше укріплені, як були до їх руїни, залюднювалися, процвітав промисл і торгівля. По селах хлібороби спокійно управляли поля в надії, що страшне татарське лихоліття минуло й уже не вернеться. Додавали їм певности сильно укріплені города, а також певність, що тепер, коли король Данило приступив до унії з Римом, увесь християнський світ стане разом із королем Дани-

лом до боротьби проти поганських татар. Бож татарський хан загрожує не тільки українським землям, але й усім державам, що на захід і на південь від галицьких меж! Зазнали ж уже й тепер лиха від татар і Польща й Угорщина.

Король Данило теж спокійно дивився в прийдешність.

— У власному інтересі мусять мені християнські володарі стати до помочі — говорив він до князя Василька. — Чей же розуміють, що як я впаду в боротьбі з татарами, то скоріш чи пізніш і їх жеде такасама доля.

— Так — признав і князь Василько — наша держава це немов вали й гострокіл кріпости. За грудьми наших дружин Европа має спокій, але як ми впадемо, тоді горе їй.

— А без їх помочі проти стільки сили диких, воївничих татар нам не сила буде встоятися, — говорив король Данило, а по хвилині додав — На угорського короля я не дуже надіюся. От і тепер тільки він обіцянок наробив Романові, а навіть помочі не хоче йому дати. Маю вість, що Отокар окружив мого сина в Непірці, й він там із жінкою терпить голод.

Кілька днів по цій розмові з'явився княжич Роман, виснажений, блідий на лиці. Король Данило зрадів приїздом сина, але zarazом спитався:

— Сину, що з тобою, та ти зовсім виснажений?!

— Тату, перебув я багато — відповів княжич Роман, ще недавно князь Австрії.

І розказав про те, як король Беля не прислав обіцяної помочі, як прийшлося залишити князювання.

— Мріялося високе, — зідхнув батько — та видно не була Божа воля, щоб ти засів у Відні. Однак не журися. Литовський князь Войшелк обіцявся дати тобі Новгородок на княження.

ПРОТИТАТАРСЬКА ПРИГотоВА

Король Данило думав тепер про те, як позбутися татарського зверхництва. До союзу проти татар втягнув він і литовського князя Миндовга.

Саме серед цих приготувань прийшла вістка, що татарський воевода Куремса йде походом на Данила й Василька.

Данило збирався до війни в Холмі, а Василько в Володимирі, а до Льва післали послів, щоб приїхав до них.

Серед приготувань короля Данила в Холмі сталося нещастя.

Це була вже пізна осінь, і було холодно. Одна баба напалила в печі, заткала піч й вийшла до сусідів. Вуглик із печі впав на долівку, й від нього занявся сушник, що був у куті, а від нього вся хата. На дворі був сильний вітер і розніс пожар по всьому городі. І все вигоріло. Згоріла величава церква св. Івана, що мала мідяний поміст. Пожар був такий сильний, що мідь стопилася та плила, як смола. Згоріла й церква св. Трійці. Полумя пожару було тільки, що його заграву було видно далеко навкола аж до Львова. Люди думали, що це татари запалили город, і тікали в ліси.

А Куремса з ордою стояв коло Луцька.

Та ніщо не вдіяв і вернувся назад у степи.

Як Куремса відійшов, забрався Данило до відбудови Холма. Церкви відбудував ще кращі, як були до пожару, й город укріпив ще сильніше.

Тимчасом хан відкликав Куремсу через те, що він нездарно вів війну, та дав на його місце Бурондая. Він прийшов із дуже великим військом.

А тут ніхто з західноєвропейських володарів навіть і не обіцяв Данилові дати помочі.

Бурондай післав послів до Данила й переказав йому:

— Іду на Литву, коли ти в мирі з ханом, то йди зо мною.

Данило радився з братом Васильком і з сином Львом, що йому діяти.

Сказав князь Василько:

— Піду я, бо я з литовцями не маю мира. В Холмі під твоєю опікою лишаю жінку й сина.

І князь Василько поїхав.

Два роки був спокій. Аж 1259 р. зажадав Бурондай, щоб Данило й Василько розкинули всі городи.

— Ви ханові союзники, — казав він хитро — то

навіщо вам городів. Проти хана не треба, а перед во-
рогами оборонить вас хан.

І так мусіли розкинути укріплення городів: Істожка,
Львова, Кремянца, Луцька, Володимира.

Тільки холмщани не дали розкинути свого города.

Під кінець 1262 р. король Данило післав до Володи-
мира, до князя Василька, та до Львова, до князя Льва, й на
Литву до другого сина Шварна письмо, а в письмі писав:

— Я запросив краківського князя Болеслава до
Тернова³²) на нараду приїдьте й ви.

І зїхалися в Тернові король Данило з обома сво-
їми синами: Львом і Шварном, князь Василько з сином
Володимиром і краківський князь Болеслав.

Рано були всі князі на Службі Божій, потім пода-
лися всі на замок. Тут король Данило гостив князів і їх
дружини. В часі обїду король Данило сказав:

— Князі, брати й сини! Оце спросив я вас тут,
щоб ми разом нарадилися у важних справах. Важкі часи
настали тепер для наших земель, для держав наших.
Орди татар нависли чорними хмарами над нами. Можна б
їм опертися, коли б усі європейські володарі зрозуміли
небезпеку й помогли нам у боротьбі проти лютого во-
рога. Св. Отець видав заклик до всіх володарів Європи,
щоб помогли нам у боротьбі з татарами. Та ніодин із
європейських володарів не послухав заклику. Зайняті
своїми справами не чують небезпеки. А ми самі не
всілі покищо опертися. Від століть опиралися ми азій-
ським ордам печенігів, торків, половців і інших, але
тоді ми були сильні. Держава князя Володимира Святого
й Ярослава Мудрого була наймогутніша в Європі. І по-
тім ще, хоч наша земля була розбита на більше князівств,
ми з успіхом боролися з половцями та перемогли їх і
зброєю й культурою. Одначе проти тілької сили, як
татарська, ми, обмежені на галицькі й волинські землі,
не в силі опертися, за великі сили джінгісхана. А
все ж таки мусимо опиратися. Я радію, що краківський
князь зрозумів вагу хвилі й на мої запросини прибув
теж, щоб разом нарадитися, що нам діяти, щоб оборо-
нитися перед татарською навалою. Дай, Боже, довести
наші наради до доброго кінця!

Радили довго й рішили завжди виступати разом.

СМЕРТЬ ДАНИЛА. ВЕРХОВНІ КНЯЗІ

Цей зїзд і це замирення було останнім ділом короля Данила. Із Тернова поїхав король Данило у свій улюблений Холм. Вже в Тернові чувся він нездоров, та ще не давався. Але вже кілька днів по приїзді в Холм мусів покластися в постіль. Півтора року пролежав король, мучений важкою недугою, й у березні 1264 р. нестало його в живих.

Сумом покрився Холм, як почув, що не стало його основника й добродія. Плакали, ридали не тільки українці, але й чужинці, що їх чимало було в Холмі.

На похорони зіхалися: брат королів — князь Василько з сином Володимиром, зіхалися всі сини, прибули й задніпрянські князі, прибув і краківський князь Болеслав, прислав і король угорський свого палятина³³⁾ на похорони, й від чеського короля був представник.

Похорон був величавий. Було народу стільки, що в Холмі не могли приміститися й таборували на полях за Холмом у наметах.

І похоронили короля в церкві Пресвятої Богородиці Данила Романовича в срібній домовині.

По смерті короля Данила поділилися його сини землями батька. Князь Лев панував у Галичі, Дорогичині, Перемишлі та Мельнику; князь Шварно в Холмі, Белзі й Червені; князь Мстислав у Луцьку, Дубні та Стожку. Стрий їх — князь Василько, як і за життя короля Данила, так і тепер княжив у Володимирі й Бересті. До князя Василька належали теж городи Любомль, Каменець на литовській грانیці, Кобринь, Рай, Кремянець і Всеволож.

Князь Василько в роді Романовичів зайняв тепер місце короля Данила, став головою всіх Романовичів.

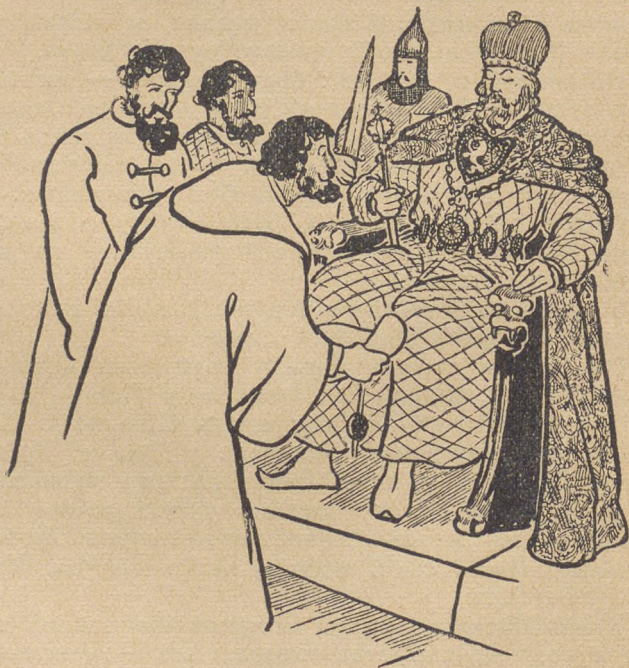
Князь Лев по батьковій смерті перенісся був з Львова до Галича. Та не сподобалося йому тут.

Він говорив до дворецького:

— Не люблю мені жити в Галичі. Галицькі бояри тужать за тими часами, коли вони верховодили в державі, й хотіли б, щоб і я йшов їм на руку. Мій батько не любив Галича, радніше жив у Холмі, як у Галичі, так і мені миліший Львів, як Галич.

І князь Лев став приготувати Львів, щоб був відповідний на столицю князя. Терем, що його побудував був на горі, поширив, прикрасив і сильніше укріпив. Під горою побудував собі другий т. зв. літній терем. Довкола просторого майдану в середині міста побудував будинки на крамниці. Для жінки побудував церкву латинського обряду, а при ній дім для пароха тієї церкви.

На вістку, що князь Лев переносить столицю з Галича до Львова, стали туди зїздитися й тут поселюватися

Одного дня зявилося в князя Данила дивне посольство.

ремісники свої й чужі. З чужинців найбільше приїздили німці.

Одного дня зявилося в князя Льва дивне посольство.

Були це люди з довгими чорними бородами, каблукватими носами й темної краски лица.

Провідник цих людей говорив до князя Льва:

— Славний і могутній княже! Ми, вірмени³⁴), геть із далека, з Азії. Нас там переслідують чужинці за віру, хочуть нас вигубити, приходимо отже до тебе, щоб ти дозволив нам у себе, головню тут у городі Львові, поселитися.

Князь Лев спитався:

— А ви якої віри й чим займаєтеся?

— Ми христіяни, як і ви, тільки наш обряд трохи відмінний від вашого. З нами є й наші священики. Займаємося ж ми понайбільше купецтвом.

— Це добре, — сказав князь Лев — що ви христіяни. Що ви іншого обряду, це ніщо! У мене тут у Львові й по інших городах є теж христіяни інших обрядів, найбільше ж латинників. Добре, я позволяю вам тут поселитися.

І велів печатникові Захарії Витановичеві списати грамоту про дозвіл поселятися вірменам по городах, правитися своїм правом, свобідно будувати свої церкви й відбувати богослуження в своїм обряді.

Князь Лев загосподарював свою державу й укріпляв городи. Будував церкви й монастирі, щоб духовенство й черці дбали про поглиблення християнської віри.

І стала держава підніматися з руїни, завданої татарами. Татарські хани не йшли тепер за Дніпро, бо в них самих була колотнеча. А західні сусіди давали спокій князеві Львові, бо знали, що він у кожній хвилі може покликати татар собі на поміч.

Було це з початком 1270 р. Князь Шварно важко занедужав і прислав до князя Льва посла з письмом.

— Приїдь, брате, — писав князь Шварно. — Я недужий і то так важко, що ледве, чи вже піднімуся з постелі. Приїдь у Холм, я хочу тобі передати по моїй смерті Холм, Червень і Белз.

І князь Лев поїхав. Застав ще князя Шварна при житті.

Князь Шварно передав йому свій заповіт, що вже був списаний, і по трьох днях переставився.

У місяць по смерті князя Шварна переставився теж і князь Василько Романович. Князь Володимир Василькович розіслав гінців з сумною вісткою до всіх князів роду Романового та до задніпрянських князів.

Похорони були величаві, бо син Володимир не щадив коштів на батькові похорони. Тіло князя Василька положили в церкві Пресв. Богородиці, в єпископії володимирській.

Тепер верховним князем над усіми Романовичами став князь Лев Данилович.

ПОХОДИ У ПОЛЬСЬКІ ЗЕМЛІ

Було це 17 грудня, на св. Даниїла пророка в неділю. Князь Лев з Княгинєю Констанцією був в єпископській церкві, де правилося поминальне богослуження за батька князя Льва, короля Данила.

Саме скінчилося богослуження. Князь Лев подався назад у свій терем на горі. Зима почалася скоро й увесь Львів білівся вже під снігом.

Гарно різблені залубні мчали бистро вулицями Львова.

— Як гарно тепер, як у казковій країні! — сказала княгиня Констанція.

— У вас на Угорщині немає таких гострих зим, як у нас — сказав князь Лев.

— Це правда, у нас тепліше й гарна наша країна, але й тут гарно. Я вже привикла до галицького підсоння.

Серед такої розмови заїхали на замкову гору перед терем.

Тут зараз приступив до князя Льва дворецький³⁵⁾, Василько Семкович, і сказав князеві:

— Пригнав гонець із Кракова, каже, з важною вісткою.

Князь Лев спитався:

— А де він?

— Жде в грідниці³⁶⁾.

— Хай зараз явиться в мене.

— Ти від кого? — спитався князь Лев, тільки побачив його.

— Від Мартина Бохенського, княжого стольника!³⁷⁾

— відповів отрок, кланяючись князеві, й зараз подав йому письмо та сказав ще — Князь Болеслав помер.

— Іди спочинь, а я тимчасом прочитаю, що пише пан Мартин.

— А пан Мартин писав:

— Ласкавий і мудрий княже! Доношу Тобі, що князь Болеслав помер, і як знаєш, безпотно. Треба Тобі як найскоріше здобути краківський престіл, що Тобі його покійний князь Болеслав обіцяв. Нас тут більше Твоїх прихильників і ми всі будемо старатися зеднати Тобі краківських панів. Спішися, ласкавий княже, бо поспіх тут рішає. Це пишу я, Твій вірний і щирый прихильник, і кланяюся Тобі низько.

Князь Лев прочитав письмо і сховав його між важні грамоти та негайно післав гінця до князя Юрія.

— Приїжджай, сину, з дружиною великою, рушаю на Краків! Болеслав помер! — писав йому.

Князь Юрій прибув небаром у Львів до батька зо своєю дружиною.

Рушили в похід.

Коли військо перейшло в межі краківського князівства, князь Лев, отаборившись, післав гінця до Мартина Бохенського в Краків, щоб цей подав відомість, як стоїть справа.

До тижня дістав князь Лев відповідь:

— Не можна вже ніщо зробити! — переказував пан Мартин — Більшість панів була проти тебе, милостивий княже! „Маємо своїх князів, свояків князя Болеслава! Є двох синів Зимовита: Конрад і Болеслав і трьох Казимировичів: Лешко, Зимомисл і Володислав! З них собі виберемо князя! Кривда була б їм, коли б ми вибрали чужинця!“ — казали пани.

Князь Лев став радитися з сином, що йому діяти. Князь Юрій радив вертатися.

— І я так думаю! — сказав вкінці князь Лев. — Одначе за страту зажадаю окраїнних городів і силою їх добуду, як не дадуть.

І Князь Лев зібрав більше військо, навіть узяв відділ татар і рушив на Краків. Але похід не вдався.

Ні з чим мусів вернутись у свою землю.

Тепер князь Лешко, вибраний краківським князем,

пішов із пімсти на галицьке князівство, здобув город Переворськ, побив у ньому всіх людей, набрав багато добичі, а город запалив і вернувся до себе.

Польські князі Болеслав, князь Плоцький, і Конрад, князь Черський, посварилися тимчасом і виповіли один одному війну. Болеслав попрохав помочі Лешка, князя

Сказавши це, стиснув князя за руку.

краківського, й його брата Володислава, Локетка, князя Серадзького, а Конрад звернувся за підмогою до князя Володимира Васильковича, стричного брата князя Льва.

І зараз став князь Володимир приготовлятися до походу. Негайно післав теж до свого братанка, князя Юрія Львовича, щоб і він дав поміч. І вислав усе військо під проводом досвідчених воеводів.

Ще перед походом вислав він був посла до князя Конрада, що заявив:

— Так тобі каже брат Володимир: Я радо поміг би тобі пімстити зневагу, однак не можу, бо нас тривожать татари.

Сказавши це, стиснув князя за руку. Посол дав цим знак, що не хоче говорити до нього при всіх боярах. Князь Конрад зрозумів його й вийшов із ним.

Тепер посол казав:

— Мій князь і я знаю, що між твоїми боярами є невірні тобі, тому так сказав при всіх. А тут тобі, що переказує князь Володимир: „Готовся сам і човни приготовляй до плавби на Вислі, а військо буде в тебе завтра“.

Конрад зрадів і велів готувати човни та сам став готуватися в похід. Як прийшли українські полки, перевезлися через Вислу й рушили в дальший похід. Князь Конрад минув Сохачів і повів усе військо до города Гостинного. Город узяли приступом. Узяли багато полонених і різних припасів.

Князь Конрад задоволвся цим. Казав:

— Буде з мене. Болеслав дуже любить цей город, то це його дуже заболить.

Українське військо вернулося ціле та здорове, бо згинули тільки два дружинники: один прусин родом, а другий боярський син, Рох Михалевич.

Князь Володимир дуже радів, що й військо ціле й Конрадові поміг змити зневагу.

ОСТАННІ РОКИ КНЯЗЯ ЛЬВА

Зібравши по смерті князя Шварна під своєю рукою всі землі галицького князівства, став князь Лев заходитися невсипуще коло того, щоб скріпити свою державу, відбудувати зруйновані городи й села.

— Найважливіше, — говорив він — щоб хлібороб міг спокійно й безпечно орати поле, а в городах, щоб розвивалися промисл і торгівля.

Так і робив. І хлібороб міг спокійно тепер орати поле та збирати жниво, а городи залюднювалися ремісниками й купцями.

Найбільше ж дбав князь Лев про свій улюблений Львів.

Побудував тут просторі доми на крамниці й ремісницькі варстати, що їх за оплатою винаймав і своїм і чужим, купцям і ремісникам.

І забудовувався Львів щораз більше, щораз краще.

Також дбав князь Лев дуже про своїх дружинників.

А вже найбільше заходився князь Лев коло будови церков і монастирів. Для монастирів і церков не щадив він дарів — обдаровував щедро землями та грішми.

Ішли роки за роками, прийшла старість. Князь Лев не чувся вже в силах правити державою. Одного дня покликав він до себе дворецького, Юрка Дмитровича, та сказав йому:

— Пішли гінця до мого сина, князя Юрія, нехай приїздить як найскоріше, маю йому важне сказати.

І князь Юрій приїхав у Львів.

Коли князь привітався з батьком, цей сказав йому:

— Тепер спічни з дороги та покріпись, а вечором поговоримо про дуже важні справи.

І вечором говорив синові:

— Сину, ти вже старший, уже за рік буде тобі сорок років. Ти в силі віку, а я старіюся, немоцію. Чую вже, що не моя сила правити державою. Не легке було моє життя, не одно, що хотів я осягнути, не осягнув, не один промах зробив я, не один гріх маю на душі — тепер пора мені відпокутувати мої гріхи. Я, сину, рішився йти в монастир, а владу в державі передаю тобі. Знаю, що ти добрий і розумний володар, бо бачу, як правиш у себе. Тому спокійно передаю владу в твої руки, певний того, що ти не вменшиш того, що я придбав, а ще прибільшиш. Княжи, хай тобі Бог допомагає!

Зворушений син сказав:

— Тату, коли така ваша воля, я буду правити всією галицькою державою, але разом із вами. Навіщо вам йти в монастир? Я потребуватиму вашої поради.

— Ні, сину, — відповів твердо князь Лев — я рішився й не відкличу сказаного. Я їду в Спаський монастир у Лаврові³⁸). Там проведу в тиші, в спокою, далеко від гамору світа свої останні роки. Сину! — сказав ще накінець — роблю це також і тому, щоб за життя мого

ти закріпив за собою княження й щоб ніхто з сусідів не пробував відбирати тобі влади. Я не маю вже що тут робити. Жінка моя вже на тому світі, я самотній, для мене лишається тільки монастир.

Князь Юрій припав до батькових рук, цілував їх і обливав їх слізми вдячності.

Через тиждень князь Лев переїхав у Спаський монастир у Лаврові, щоб там на молитвах і каятті докінчити своє життя.

— Буду молитися Всевишньому, — сказав при пращанні синові — щоб мав в опіці тебе й державу твою.

Три роки прожив ще князь Лев у монастирі на молитвах тихим чернечим життям і в р. 1301 помер там. Вмираючи, просив, щоб його поховали таки в монастирі.

Коли князь Юрій прибув на похорон і сказав, що хоче перенести батькове тіло до Львова, відповів йому ігумен:

— Це було б проти волі батька твого, княже! Його останнім бажанням було, щоб тіло його спочивало тут у монастирі, де він найшов душевний спокій і ласку Божу.

— Коли так, — сказав князь Юрій — хай буде по волі батька мого.

І похоронили князя Льва в монастирській церкві в тисовій домовині, окутій сріблом, і написали на ній імя князя.

КОРОЛЬ ЮРІЙ

Сумний вернувся князь Юрій Львович із батькового похорону до Дорогичина.

Приїхавши додому, став приготуватися до виїзду та по двох місяцях осів уже у Львові на замку.

Зараз стали приходити тут послы чужих володарів, які бажали ввійти в союз із галицьким князем.

Краківський князь, Володислав Локетко, просив у нього помочі.

Князь Юрій був тоді вже вдовець, бо померла його перша жінка, дочка суздальського князя.

Князь Володислав Локетко сказав:

— Годі тобі бути без княгині. В мене є сестра, приїдь до Кракова, побачиш її. Сподобається тобі, женися.

Князь Юрій і сам був свідомий того, що треба йому женитися. Тому небаром і вибрався в Краків. Сподобав собі князівну Євфемію, й небаром відбувся шлюб.

Тепер заключив князь Юрій Львович із Володиславом Локетком союз проти Сандомирського князя.

Однак небаром Володислав Локетко втратив краківський престіл. Польські пани не сподобали собі його та прогнали, а на престіл покликали чеського короля Вячеслава.

* * *

Раз прийшли до князя Юрія єпископи: львівський, галицький і сяніцький і стали жалуватися:

— Невигода нам із тим, що київські митрополити перенеслися на північ у Володимир над Клязмою, княже! Постарайся в царгородського патріярха, щоб рукоположив нам галицького митрополита.

Князеві Юрієві подобалася ця думка. Це ж підносило, збільшувало значення його держави. І він відповів єпископам:

— Дуже радо зроблю це! Тільки вкажіть мужа, достойного такого високого чина.

Тут львівський єпископ сказав:

— Найкраще надається тут єромонах і пустиножитель Петро.

І інші єпископи притакнули львівському, бо знали Петра, як дуже побожного священика.

І князь Юрій вислав негаймо Петра в Царгород до патріярха з просьбою, щоб рукоположив Петра в митрополити.

Патріярх уволив волю князя Юрія, й так Петро став першим галицько-волинським митрополитом, а Галич став митрополією.

* * *

В 1305 р. з початком квітня пригнав гонець із Володимира від князя Мстислава.

— Приїзджай, братаничу Юрію, я смертельно недужий, а мушу бачитися з тобою.

Князь Юрій не гаявся, поїхав. Волинський князь, Мстислав, був справді смертельно недужий, але при повній свідомості.

Він зрадив, коли князь Юрій з'явився в нього:

— Я тебе в дуже важній справі запросив до себе — говорив князь Мстислав. — Я тривожуся долею волинської держави. Бачу, щоб її вдержати, треба рішучої і сильної вдачі. Мій син, Данило, на жаль, не такий. Вороги довкола: відсіля Литва, відтіля татари. В таких часах годі роздроблювати державу. Тому я хочу Волинь передати тобі, братаничу, бо бачу, що ти рішучий і воїничий. Для Данила й його нащадків я лишаю на прожиток Холмське й Белзьке князівство, а всю Волинь передаю тобі. За те прошу тебе, не дай кривдити нікому мого сина, Данила, ні внука, Льва.

І закликав князь дворецького, Володимира Семеновича, тисяцького, Юрія Гавриловича, та печатника, Іллю Несторовича. Сказав при них свою волю й велів писати завіщання.

Ще кілька днів пожив князь Мстислав Данилович і дня 18 квітня 1305 р. в перший день Великодня переставився.

Так у руках князя Юрія Львовича опинилося галицьке та волинське князівство.

Тепер підчинив князь Юрій і володимирське єпископство галицькій митрополії.

На вістку, що князь Юрій Львович став тепер одиноким володарем галицько-волинської держави, простором більшої, як була держава короля Данила, бо ж тоді в волинському князівстві панував його брат, Василько, стали до князя Юрія слатися й подальші володарі, щоб зеднати собі його як союзника.

Тоді теж наспіло посольство з Риму від папи з королівською короною для князя Юрія, коли відновить унію короля Данила з Римом.

Князь Юрій звернувся до митрополита Петра, щоб скликав до Львова зїзд єпископів.

На зїзді з'явився папський легат і виголосив промову до князя й єпископів. У промові сказав він:

— Ваша церква прийняла віру католицьку й сама ніколи не зривала з апостольським папським престолом.

Аж зчасом пішла несвідомо за царгородською ерессю, бо царгородські патріярхи настановляли в Києві митрополитами греків, і ті закріпили ересь на українських землях. Час вам направити зло, що його заподіяли вам еретичні царгородські патріярхи, й вернутися назад до єдиної правдивої вашої матери — католицької Церкви.

По його промові всі галицькі єпископи були за зєдиненням, тільки луцький єпископ і сам митрополит Петро були проти.

Тоді князь Юрій заявив:

— Більшість єпископів є за зєдиненням, тож і я годжуся. Від цієї хвилини ми знову зєдинені з Римом.

На другий день відбулася величава коронація князя Юрія на галицького короля.

Коли митрополит Петро, противник унії, побачив, що нічого не вдіє, виїхав одного дня в Московщину до Володимира над Клязмою. Тоді король Юрій готовився післати прохання до Риму, щоб папа іменував нового митрополита.

Та тимчасом настала війна з Литвою і король Юрій рушив у похід.

ВІЙНА З ЛИТВОЮ ТА СМЕРТЬ КОРОЛЯ ЮРІЯ

Король Юрій, приготовляючись до походу, покликав до себе синів, Андрія й Льва, та сказав до них:

— Сини мої! Я йду в похід, на війну. Не знаю, як війна скінчиться, не знаю, що буде зо мною, бо це в Божих руках. Тому вже тепер хочу забезпечити державу за вами. Ти, Андрію, дістаєш Волинь, а ти, Льве, Галич. Тільки ніколи нічого не робить окремо, завжди разом, завжди в згоді — тоді матимете силу та значення.

Полагодивши так державні справи, вирушив у похід. Ішов поспішним маршом, щоб литовського князя, Гедимина, не пустити в глибину держави, не дати пограбувати та знищити рідної країни.

То був уже кінець листопада, дні слітні. Осінне болото на дорогах мучило дуже та знесиловало й людей і коней.

Знесилені війська спинилися в Володимирі на кількаденевий спочинок. Звідуни принесли вісті, що передні сторожі литовців є вже невподалік від Володимира. Король Юрій дав негайно приказ рушати з Володимира проти ворога. І вийшли насамперед волинські полки а за ними галицькі.

Дві милі за Володимиром стрінули литовців.

Король Юрій вибрав для свого війська догідне місце на горбах

Небаром висунулися з лісів литовські полки. Князь Гедимин, побачивши готові до бою полки короля Юрія, став уставляти напроти свої полки литовським звичаєм у три ряди. Перший ряд зо списами, другий стрільців-лучників, а третій запасний. Мали ще литовці звичай, що прилягали за своїми великими щитами й ізза щитів, чи стріляли з луків, чи кидали короткими списами.

Так і тепер став передній ряд кидати списами. Та король Юрій знав добре їх спосіб воювання й пустив на них важкозбройних дружинників на конях. Литовці спершу не подалися, аж як кіннота наперла з усією силою, зірвалися з місця й розскочилися на два боки. Тепер другий ряд литовців сипнув стрілами. Стріли летіли густою хмарою й багато з них було цільних, багато з кінних дружинників покотилося з коней до долу. А князь Гедимин упорядкував тимчасом перший ряд і вдарив ним на кінноту збоку. Взята в два вогні кіннота змішалася й почала відступати.

Бачить король Юрій, що кіннота в небезпеці, й пересилає на ліве крило до князя Данила Мстиславича, щоб рушив до бою, а сам теж з волинцями рушив наперед. Як верховинська буря вдарили холмщани, белщани й волинці. А король Юрій попереду. Литовці подаються. Та князь Гедимин із відкритою головою з мечем, піднятим у гору, ганяє на коні здовж своїх рядів і заохочує їх, щоб не подавалися, видержали.

Почалася велика січа. Король Юрій попереду заохочує своїх до бою. Тут він на правому крилі, а там за хвилину вже на лівому.

А бій кріпшає. Дзвонять мечі, ломляться списи, земля встелюється вбитими й раненими. Боеві оклики мішаються зо стонами ранених.

Нараз, що це! Король Юрій на хвилину підняв руку вгору й нараз захитався та повалився додолу. Прискочили до нього дружинники. Підводять. Та король уже неживий. Ворожа стріла пробила чоло в самій середині.

Дружинники понесли короля з бойовища, а бій тривав даліше. Військо в розпалі битви не завважало навіть, що князь упав.

Литовці подалися та спішно завернули на північ.

Українське військо готове було гнатися за литовцями, однак тисяцькі, що вже знали про смерть короля Юрія, спинили свої полки й дали приказ вертатися під Володимир.

ЯК ОДНА ДУША

Сумний вертався похід із тілом геройського короля Юрія. Сумний увійшов у ворота міста Львова.

Вийшли напроти обидва сини, князі Андрій і Лев. Вони знали вже про лицарську смерть батька, бо тисяцький Іван Дмитрович із невеличким відділом дружинників гнався спішно наперед, щоб приготувити князів на сумну зустріч. З похиленими головами ждали князі, Андрій і Лев, на воротах Львова, аж поки віз із тілом короля-батька не вїхав перекидним мостом у стіни міста.

Король був накритий дорогою паполомою³⁹). Князь Андрій дав знак, щоб спинити віз. Спинили. Відкрили паполону. Король Юрій лежав мов спав. Рана на чолі була вмита й закрита перевязкою. Довга сива борода стелилася по панцирі, руки були зхрещені на грудях.

Обидва князі припали до батькових рук та стали їх цілувати. Потім підвелися, князь Андрій дав приказ везти тіло короля Юрія в долішній княжий терем.

На другий день зложили тіло в єпископській церкві й почалися похоронні обряди.

Четвертого дня хоронили короля в гробниці під єпископією.

Коли запечатали гробницю, сказав князь Андрій до князя Льва:

— І так нема вже нашого батька, нема вже ко-

роля Юрія Львовича. Брате, сповнім волю нашого батька! Не ділитимемо нашої держави, княжитимемо обидва разом; будемо в двох тілах одна душа!

— Так, брате, будемо в двох тілах одна душа!

І брати подали собі та стиснули руки.

І вернулися в тереми.

На похорони короля Юрія приїхав був і Володислав Локетко.

По похоронах сказав він:

— Любі сестрінки, хочу з вами заключити союз.

До цього союзу пристануть теж скандинавські та поморські князі.

А князь Андрій відразу:

— А проти кого, вуйку, цей союз?

— Проти бранденбургського марграфа⁴⁰). Він мені не дає спокою, а сам я не в силі дати собі з ним раду.

І став їм представляти користі з такого договору.

— Добре, — сказав князь Андрій — ми вам поможемо, але ви згодитесь помагати нам проти татар. Хоч татари вже не такі страшні, як були колись, але самі ми ледве зможемо оборонитися. А спільними силами можна буде їх знищити й виперти раз на завжди з Європи.

— Згода! — сказав князь Володислав — Проти татар я піду з охотою, вони ж і нам грізні.

Тоді князь Андрій звернувся до брата:

— А як ти, Льве, думаєш?

— Я годжусь із тобою! — відповів князь Лев.

Під кінець липня загостив до Львова, на княжий двір рідкий гість — хрестоносець⁴¹). Львовяни з зацікавленням приглядалися, як три хрестоносці із чурами їхали на великих, опанцирених конях вулицями Львова. Хрестоносці були в залізній зброї, а поверха мали білі плащі, що на них на плечах і на грудях були виткані великі чорні хрести. Дехто з львовян уже успів довідатися, хто це.

— Той, що їде попереду, то свояк наших князів, а називається якось так довго — говорив один.

А другий додав:

— Називається Сігерард зо Шварцбурга. Його напевно прислав великий магістер хрестоносців, щоб намовити наших князів до якоїсь угоди.

А Сіґегард Шварцбургський справді, тільки ззивався сказав:

— Приїхав я, свояки, відвідати вас, та zarazом привожу й письмо до вас від нашого великого магістра, Карла Бефарта.

Князь Андрій відповів:

— Велика це честь для нас, що великий магістер славного Хрестоносного Лицарства зноситься з нами.

Сіґегард передав письмо князям. Вони зараз взяли його читати. Було написане по латині. Великий магістер і всі німецькі лицарі передкладали князям союз проти татар і всіх ворогів Хрестоносного Лицарства.

Сіґегард лишився в князь на довше. У тиждень по його приїзді відбулися лови в тисьменицьких лісах.

Що тільки з початком серпня стали вести переговори у Володимирі, а 10 серпня на св. влмч. Лаврентія, в вівторок списали умову теж по латині, що зачиналася так:

— Андрій і Лев, з Божої ласки князі всієї української землі, Галичини й Володимирії шлють поздоровлення, а після цього воєнного життя бажають слави в небесах...

Дальше писали князі, що це велика честь для них, що можуть заприязнитися з таким славним лицарським чином.

А накінці запевняли, що боронитимуть хрестоносців перед татарами й помагати проти кожного противника.

„На це веліли ми написати цю грамоту й привісити наші печатки.

Довершене й дане у Володимирі Р. Б. МСССХVI. у навечеря св. Лаврентія“ — кінчилась умова.

Три дні пізніше повіз Сіґегард Шварцбургський грамоту в Кенігсберг⁴²).

В 1320 р. в листопаді прибули до Володимира відпроручники міста Торуня, щоб заключити з князями Андрієм і Львом торговельну умову. Умову списали саме в річницю смерти короля Юрія.

Татарський хан вельми був невдоволений із цих усіх умов і старався відтягнути князів від загоди з західними князями, одначе всі його старання були даремні.

І р. 1323 весною рушив хан із великою ордою

походом на Волинь. Та князі не злякалися. Вирушили з Володимира з залізними полками проти татар. Були в їх полках і хрестоносці під проводом Сіґгарда.

Прийшло до бою під Камінцем. Завзятий бій тривав від ранку до ночі й покінчився перемогою князів Андрія та Льва. Одначе обидва князі були важко ранені. Поклали їх на вози й повезли у Володимир під прапорами перемоги. Їхали під опікою Сіґгарда.

Обидва князі поклались у постіль і вже з неї не підвелися. Від ран, завданих у бою, померли майже одночасно. Похорони князів відбулися одного дня. Як разом жили й трудилися, так разом їх і похоронили.

Жалували за ними хрестоносці, жалував і польський князь, Володислав Локетко.

Він казав:

— Ці два князі, то був непереможний щит проти татар.

ОСТАННІЙ ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКИЙ КНЯЗЬ

Зажурився старинний Галич, зажурився Володимир, бо князі Андрій і Лев не лишили синів.

— Хто тепер засяде на золотокованому престолі Осьмомисла й лицарського Романа?

Стали думати галичани, стали думати володимирці, кого їм запросити на княження.

І по довгих нарадах рішили:

— Покличмо Болеслава, Тройденового сина, він же ж син сестри наших покійних князів.

Митрополит, грек Теогност, завважав:

— Він латинської віри, може схоче силувати нас на свою віру.

На це сказав Юрій Лисий:

— Поставимо умову, що мусить прийняти нашу грецьку віру. Не згодиться, то й ми не приймемо його на свого князя.

І поїхало посольство до мазовецького князя Тройдена, з єпископом Ходором на чолі. Й єпископ Ходір промовив:

— Наші князі не лишили синів, щоб панували в нас, тому ми прийшли просити в тебе, милостивий княже, твого найстаршого сина, Болеслава, на галицького й волинського князя. Ми мусимо одначе поставити одну умову: князь Болеслав має прийняти грецьку віру, щоб був одновірний із підданими своїми.

Князь Тройден відповів:

— Коли син згодиться на ці умови, то я не маю ніщо проти цього.

Болеслав погодився на всі умови.

У Львові Болеслав прийняв грецьку віру та прибрав собі друге ймення Юрій на пам'ятку матиного батька, короля Юрія. Зо Львова переїхав князь Юрій у Володимир.

І тут вітали його радо, як унука короля Юрія.

Та він радніше й частіше перебував у Львові, хоча Львів не мав такого вигідного княжого терему, як Володимир.

Тут були й щиро прихильні йому бояри: тисяцький, Дмитро Детко, дворецький, Бориско Кракуля, Васько Кудринович, Хотко Єромирич і інші. Навіть галицький Ходір, єпископ, що жив у Львові прихильніше відносився до князя, як володимирське вище духовенство, що ніяк не могло йому няти віри, що він щиро переїшов на грецьку віру.

Не подобалося й те володимирцям, що князь до Володимира тільки немов заглядав, а здебільша сидів у Львові. І вони вкінці отверто зажадали, щоб князь сидів бодай половину року у Володимирі. Князь Юрій прирік їм це й уже останні місяці 1325 р. перебув у Володимирі.

Тут прибуло до нього посольство великого магістра хрестоносців, Вергнера, щоб відновити умову, що її заклачили були з князями Андрієм і Львом. Князь Юрій-Болеслав прийняв їх щиро та велів написати латинську грамоту, в якій обіцявся задержати з хрестоносцями приязні зносини, так, як вдержували його прапрадід, король Данило Романович, прадід, князь Лев, і дід, король Юрій.

Галицькі бояри, а найбільше тисяцький Дмитро Детко, намовляли князя Юрія, щоб женився.

Дмитро Детко радив князеві:

— Княже, сватай дочку князя Гедимина, Офку. Так і з Литвою будеш у мирі й із Польщею, бо старша дочка за польським королевичем, Казимиром Локетковичем.

І князь послухав ради Дмитра Детка та засватав Гедиминову дочку, Офку, що при христі дістала ймення Евфимії.

Ішли роки за роками. Князь Юрій дбав про заселення городів, про розвиток промислу й торгівлі, й тому спроваджував багато чужинців. Це не всім подобалося. Вони думали, що князь хоче заводити латинську віру, а він мрів тільки про відновлення унії з Римом.

Це негодовання старалися скріпити сусіди, що ласим оком дивилися на багаті галицько-волинські землі. Вони пильно дбали, щоб ворохобити населення проти князя, бо знали, що тоді держава підупаде й легше її буде зайняти.

Коли польський король Казимир довідався, що князь Юрій зноситься з Гедимином і заручив із його сином, Любартом, свою донечку, був із цього дуже невдоволений. Він тоді зїхався в 1339 р. з королем угорським, Людвиком, і умовився з ним, що по смерті князя Юрія Болеслава Галичина має перейти під владу Казимира з тим, що Угорщина буде мати право її викупити собі.

Князь Юрій поїхав у квітні до Вододимира, щоб там відсвяткувати Великдень, що у 1340 р. припадав на 16 квітня. Дня 6 квітня був уже князь Юрій у Володимирі. Зараз на другий день справив володимирський тисяцький, Юрій Лисий, пир у честь князя. І на цьому пирі хтось незамітно всипав князеві до чаші вина отрую. Отруя була така сильна, що князь відразу впав неживий.

Так нещасна п'ятниця 7 квітня 1340 року принесла кінець галицько-волинській державі.

ЗАКІНЧЕННЯ

Ще й похорони князя в Володимирі не скінчилися, як уже появився король Казимир у Львові, а мадярське

військо в Карпатах. Але управитель галицької держави, Дмитро Детко, не стратив голови. Післав скоро по татарську поміч. На цю вістку король Казимир чимскорше вернувся у свій Краків.

Ще якийсь час трималися львівські бояри під проводом Дмитра Детька. З того часу походить і Дмитріївський дзвін, вилитий у 1341 році.

Цей дзвін є й досі. Висить він у катедрі св. Юра та пригадує нам давнє минуле й заохочує до праці для добра України.

ПОЯСНЕННЯ

- 1) Тракія, так звалася в старину країна на Балканському півострові, на північ від Греції.
- 2) Парча, дорога шовкова тканина, перетикана золотом.
- 3) Самоцвіти, дорогі камені: діаманти, ізмарагди, сафіри й ін.
- 4) Тули, сагайдаки, торби, звичайно шкіряні, на стріли до луків. У визначних дружинників тули були боброві та гарно прикрашені.
- 5) Ладо, милий, мила — Ладо, Лада звалися теж у поганських українців бог і богиня ладу та подружжя.
- 6) Рогатина, спис із гаком при вістрі.
- 7) Чернигівські Ігоревичі, нащадки Ігоря Святославича, славного з походу на половців 1185 р., що то його оспівав сучасний Ігореві, невідомий з імени співець у поемі: „Слово про Ігорів полк“.
- 8) Отчич, той, що дістає спадщину по батькові, князь, що княжить у князівстві, де княжив його батько, дід, прадід.
- 9) Пересовниця, город над р. Горинню на Волині.
- 10) Тихомль, Перемиль, городи: Тихомль над р. Горинню, на півн. схід від Збаража. Перемиль, невподалік Тихомля.
- 11) Хочу їхати у твого стремена — тими словами признавав князь зверхність над собою могутнішого князя, або старшого родом, щоб цей узяв його в опіку та в оборону.
- 12) Татари, азійські кочові племена тюркського походження. Злучив їх в одну державу хан Темуджін під кінець XII ст. На Україну рушили монголо-татари коло 1230 р.
- 13) Козельськ, город на півночі в калуській губернії.
- 14) Варяжський острів, на Дніпрі, пізніше острів Хортиця, де була Запорізька Січ.
- 15) Куряни, трубчани, путивельці, мешканці городів Курська, Трубчевська та Путивля в чернигівському князівстві.
- 16) Галицькі вигонці, хто це був, напевне не знати, може це були вигнанці з Галича, а може поселенці над долішнім Дністром.
- 17) Протолча, якийсь острів на Дніпрі.
- 18) Джінгісхан, зн. великий хан, себто хан, що йому підчинені інші хани.
- 19) Витичів — біля Трипілля в Київщині, за княжих часів город біля броду через Дніпро.
- 20) Ятвяги, литовське племя.
- 21) Пониззя, південне Поділля.
- 22) Судомир, тепер Сандомир.
- 23) Болохівські князі, дрібні князі, що княжили коло горішнього Случа й Бога.

²⁵⁾ Темник, начальник над 10.000 війська — назва від слова тьма (тма), що значить десять тисяч. Сьогодні в нас слово тьма значить: дуже багато (тьма тьменна = безліч).

²⁶⁾ Баскаки, татарські урядовці, що списували населення та збирали данину.

²⁷⁾ Крuciята, хрестоносний похід, від латинського сгх, хрест.

²⁸⁾ Оловир, те що й парча, гляди пояснення ч. 2.

²⁹⁾ Бабенберги, німецький рід, що панував в Австрії від рр. 974 до 1246, коли вимер.

³⁰⁾ Опава, (по нім. Тгоррау) місто на чеському Шлеську, що до світової війни належав до Австрії, а Опава була головним містом Горішнього Шлеська.

³¹⁾ Унія, латинське слово, зн. злука, себто що галицько-волинська Церква, що тоді вже була відпала від католицької Церкви разом із усіма українськими князівствами, знову вертається до злуки з католицькою Церквою. Як католицькому володареві прислав папа королівську корону, бо тоді папи надавали королівські титули католицьким володарям.

³²⁾ Тернів, так галицько-волинський літопис зве місто Тарнів.

³³⁾ Палятин, на Угорщині, заступник короля.

³⁴⁾ Вірмени, (по вірменськи: гаїк) нарід, що живе в Вірменії, в передній Азії. Перед переслідуваннями завойовників Вірменії тікали вони до Європи, так зайшли й у Галичину.

³⁵⁾ Дворецький, або дворський, начальник княжого замку.

³⁶⁾ Гридниця, (від скандинав. слова grig, військо) кімната у княжому замку для княжої сторожі.

³⁷⁾ Стольник, урядовець, що дбав про харчі для княжого двора, польське podstoli.

³⁸⁾ Лаврів, село в Самбірщині.

³⁹⁾ Паволома, покров на труну.

⁴⁰⁾ Бранденбургський маркграф, володар бранденбурської мархії, що її заснував німецький цісар Генрих I. для оборони границь перед північними слов'янами.

⁴¹⁾ Хрестоносці, лицарські ордени для оборони Святої Землі, що її здобуто в хрестоносних походах. Коли турки здобули Святу Землю, хрестоносні ордени поселилися в різних місцях. Тут іде мова про орден німецьких хрестоносців, заснований р. 1190 в місцевості Акка в Св. Землі. Князь Конрад Мазовецький спровадив їх і поселив над морем, щоб воювали поганських прусаків. Вони дали початок пруському королівству.

⁴²⁾ Кенігсберг (по польськи Królewiec) головне місто німецьких хрестоносців у сх. Прусії.

ЗМІСТ:

	Сторона
Роман Мстиславич галицько-волинським князем	3
Посли від царя Греції	6
Князь Роман переможцем	8
Нешасливий похід	10
Княжі сироти	12
Вдруге на галицькому престолі	16
Галичина вперше королівством	20
Над Калкою	23
Данило знову галицьким князем	27
Татарське лихоліття	30
Під Ярославом	32
Данило в Батія	35
Князь Данило королем	38
Протитатарська приготова	42
Смерть Данила. Верховні князі	45
Походи в польські землі	48
Останні роки князя Льва	51
Король Юрій	53
Війна з Литвою та смерть короля Юрія	56
Як одна душа	58
Останній галицько-волинський князь	61
Закінчення	63
Пояснення	65

Прегарний часопис

для дітей і молоді

„НАШ ПРИЯТЕЛЬ“

що виходить у Львові від 1922. року щомісячними, гарними, ілюстрованими книжечками, повинен бути в кожній українській хаті, в руках кожної української дитини!

**Річна передплата дуже низька,
бо всього 1.50 зл.**

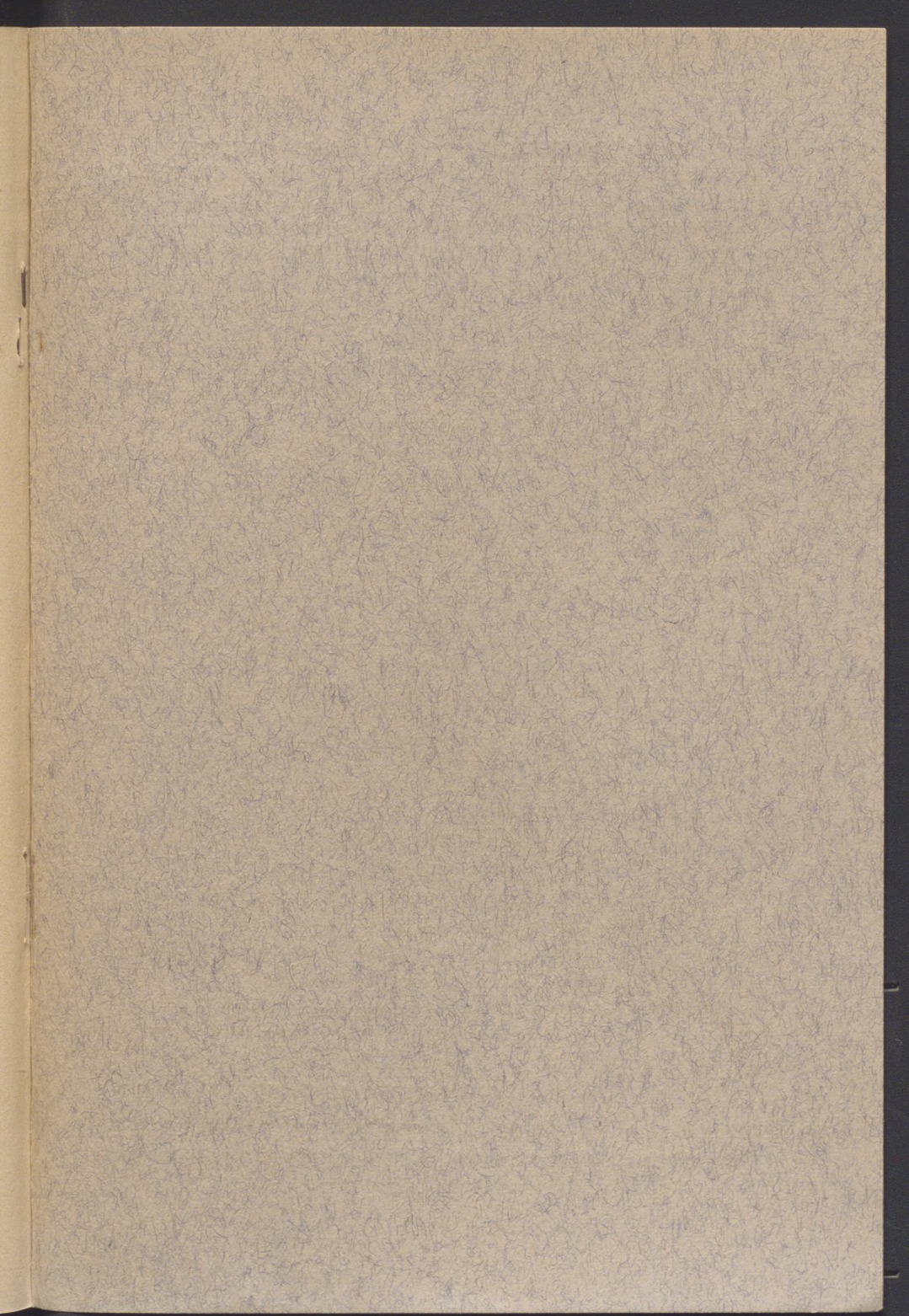
Коли взяти під увагу велику кількість рисунків і віршів (гонорарі!) це дуже дешево. Така низька ціна часопису дає змогу поширити його масово між дітей і молодь тим більше, що при побиранні на одну адресу більшої кількості примірників ціна ще нижча: (при побиранні 10—30 прим. платиться по 13 сот., при 30—50 прим. по 12 сот., при 50—100 прим. по 11 сот., а при понад 100 прим. по 10 сотиків за примірник).

„НАШ ПРИЯТЕЛЬ“ — Львів, вул. Сикстуська 39а.

Затямте собі добре адресу!

Жадайте оказових примірників!

3035/34

8 KW. 1937

A

„БІБЛІОТЕЧКА
НАШОГО ПРИЯТЕЛЯ“

„BIBLIOTECZK
NASZOHO PRYJATELA„

Львів, вул. Сикстуська 39а.

Lwów, ul. Sykstuska 39a.

11. ч. за I. квартал 1937 р. — Передплата: річно 3 зл., піврічно 1.50 зл.

„БІБЛІОТЕЧКА НАШОГО ПРИЯТЕЛЯ“
у Львові, вул. Сикстуська 39а.

видала досі наступні випуски:

	Ціна
1. і 2. — вичерпані.	
3. А. Лотоцький: Було колись на Україні II. ч. Велико-княжа доба	90 сот.
4. О. Квіт: Божі стежечки — Декальог в оповіданнях	85 »
5. Ля Фонтен: Байки — переспів А. Ло- тоцького	75 »
6. О. Тим.: Тайна хлопяти — цікавий життєпис	80 »
7. А. Лотоцький: Було колись на Україні III. ч. Ростиславичі	85 »
8. Антін Бей: Юнак Тако	75 »
9. Королів Старий: Зух Клаповух і Ро- ман Лопух	75 »
10. О. Квіт: Зоря Світу — оповід. з життя Преч. Діви	75 »
11. А. Лотоцький: Було колись на Україні IV. ч. Романовичі	80 »

Випуски 3., 7., 9., 10. і 11. на кращому папері 10 со-
тиків дорожчі.

Як наступний випуск вийде гарна книжка світових
казок про дівчат ув опрацюванні Королева-Старого.
До ціни книжок долучається 10 сот. за кожний при-
мірник на поштову пересилку.

У передплаті «Бібліотечка» дешевша, бо разом з мані-
пуляцією й поштовою оплатою коштує: річно (чо-
тири книжки) 3 зл., піврічно (дві книжки) 1.50 зл.

Ставайте передплатниками

»БІБЛІОТЕЧКИ НАШОГО ПРИЯТЕЛЯ«